

V maailma vaade²

2007

Värske
vaade
maailma

Mida tahab
meist Venemaa?

Kas me mõistame
Lähis-Ida tegelikkust?

Ameerika presidendivalimised – kõik on võimalik

Aasia: idatuul tugevneb

Ajakiri Maailma Vaade jätkab käesoleva numbriga oma missiooni rahvusvahelistes suhetes toimuva selgitajana.

Iseenesest pole ju vaja olla ekspert, et märgata, kuidas maailm meie ümber järjest keerulisemaks muutub ning välis- ja julgeolekupoliitika, mis külma sõja järgsel kümnendil (eriti heaoluriikides) näisid taanduvat teisejärguliste teemade hulka, selgelt jälle riikide sisepoliitikas esiplaanile murrab.

Praegu ei näe me pingete eskaleerumist paraku mitte üksnes traditsioonilistes kriisikolletes nagu Lähis-Ida, vaid isegi niisugustes pikaajalise stabiilsusega silma paistnud piirkondades nagu Euroopa ja Põhja-Ameerika, Aasiast ja Aafrikast rääkimata.

Maailma Vaate uus number jätkabki seepärast küll Euroopas toimuva vaatlemist, võtab aga selle kõrval terasema tähelepanu alla ka eelseisvad presidendivalimised USAs, Aasia kahe hiiglase Hiina ja Jaapani vahelised suhted ning samuti heidab pilgu Lähis-Itta, üritades selgitada, mis on teisiti islamiusulise mõttemaailmas. Muidugi ei unusta me ka oma lähinaabrit Venemaad...

Maailma Vaate esimese numbril esitlemisel lubasime, et järgmised numbrid tulevad esiklapsest mahukamad. Oleme seda lubadust pidanud. Peame kindlasti ka lubadust ajakirja väljaandmist jätkata. Sellega seoses huvilistele teadmiseks, et Maailma Vaate kolmas number on planeeritud sügisesse.

Jälgige reklaami! Maailm väärrib vaatlemist.

Mart Kallus

Vene mõistatus? Küsi Herkelilt!

Eestlased armastavad pidada ennast Venemaa-tundjaks ega häbene reklaamida seda isegi läänes. Tõepoolest, kui võrrelda absoluutse enamiku lääne-eurooplaste või ameeriklastega, kes pole tihtilugu näinud ühtegi lihast ja luust venelast, on meie pilt sellest riigist ja rahvast panoraamne ja värvikirev.

Ometi, kui minna pisutki sügavuti, siis selgub, et peale banaalse tõdemuse, mille kohaselt pidada Venemaa olema Bütsants, ei kuule me kohvikufilosoofidelt suurt midagi asjalikku. Mis aga veel hullem. Kui heidame pilgu eestikeelsele Venemaad käsitlevale kirjandusele, jääb meile pihku pelgalt käputäis raamatuid, millest enamik käsitleb vaid Venemaa ajalugu. Venelaste mõttemaailma analüüs, nende käitumise süvafoovuste mõistmine, nende diplomaatilised traditsioonid, nende riigikujutlused, nende identiteediotsingud on eestlasele suuremalt jaolt tundmatu maa.

Seda lünka meie teadmistes on selgelt tunnetanud ka Andres Herkel, kellele saigi tema piiratud Venemaa-tundmise avastamine otseseks tõukeks leida tekkinud küsimustele vastused venelastelt endilt.

Tulemuseks on tõesti hea raamat nimega „Vene mõistatus“. Kuigi me ei saa muidugi sedagi käsitlust pidada ammendavaks, on Herkeli raamatus ometi esimest korda süsteemselt ja akadeemiliselt – õnneks sugugi mitte kuivalt – võetud vaatluse alla venelaste enesetunnetuse teooriad ja teoreetikud ning viimaste sageli traagiline saatus. Ongi üks Venemaad iseloomustavaid paradokse – Herkel osutab sellele oma „Vene mõistatuses“ selgelt –, et Venemaa suuruse ja imperialistliku vägevuse kirglikud apoloogeetid lõmastatakse sageli sellesama suure ja nende palavalt armastatud Venemaa poolt.

Herkel on oma raamatu jaotanud kaheks. Esimesed kuus peatükki pühendab ta teooriatele, teise osa pealkirjaga „Lahtised lehed“ aga Venemaa tänapäevale.

Need mõlemad osad on orgaaniline tervik, sest mõistmaks, kuhu on Venemaa

jõudnud Vladimir Putini juhtimisel, peame teadma ka seda, mida on Herkel meile kirjeldanud oma teooriat käsitlevais esseedes. „Vene idee“, „Euraasialased“, „Vene humanismi küsimus“ jt on seepärast justnagu vundament, millele on Herkel ehitanud oma kaasaegset Venemaad (ja tema lähiümbrust) kirjeldavad lühiesseed ja artiklid.

Sümpaatne on muide see, et Herkel ei pretendeeri tõe monopolile ega ürita anda kategoorilisi vastuseid. Kogu analüüsile vaatamata jätab ta lahtiseks vastused niisuguste põhimõttele küsimustele nagu demokraatia või humanismi võimalikkus Venemaal. Pigem konstateerib ta, et humanism teoreetilise koolkonnana, mille traditsioon Venemaal on kahtlemata märksa nähtavam kui näiteks Eestis, pole Venemaa poliitilises ja riiklikus kontekstis osutunud lihtsalt kuigi mõjukaks. Sama võime öelda demokraatia kohta. Ometi, ära iialgi ütle „ei iialgi“ – ka demokraatia võimalikkuse kohta Venemaal – on Herkeli hoiak.

Nüüsi. Tänu Andres Herkelile on meil raamat, mida peaks tingimata lugema eranditult iga Venemaa vastu huvi tundev, seal äri ajav või ka poliitikaväljal selle riigiga kokku puutuv inimene. Seesugusena on „Vene mõistatus“ omamoodi akadeemiline käsiraamat kõige laiemale lugejaskonnale.

Euroopa julgeoleku uued reaalsused

Tunne Kelam

Euroopa Parlamendi julgeoleku ja kaitse komisjoni liige

20. sajandi Euroopa oli ajaloo kahe suurima ja veriseima sõja allikas ja tallermaa. Neile lisandus „külm sõda”, totalitaarse Nõukogude Liidu edasise ekspansiooni tõkestamine demokraatlike lääneriikide kaitsepotentsiaali taastamise ning omavahelise tihedama organiseerumise teel. Üle 40 aasta kestnud sõjalis-poliitiline vastasseis päädis Lääne majandus- ja väärtussüsteemi võiduga. Nõukogude Liidu lagunemisega astus Euroopa uude reaalsusse, mida iseloomustas akuutse sõjaohu väibumine ning Moskva tsentraliseeritud võimule allutatud Ida- ja Kesk-Euroopa riikide orienteerumine demokraatliku õiguskorra, turumajanduse ja rahvusvahelise koostöö mudelitele. Tundub sümboolne, et vahetult pärast Nõukogude kommunistliku impeeriumi krahhi kujundas Euroopa Majandusühendus end 1993. aastal ümber poliitilise koostöö liiduks – Euroopa Liiduks.

Poliitiliselt organiseerunud ja enamasti ühtse valuuta alusel toimiv Euroopa Liit kujundas täiesti loogiliselt kontseptsiooni ühtsest välis- ja julgeolekupoliitikast (ÜVJP). Ehkki absoluutne enamik vanu ja ka uusi EL liikmesriike kuulub ühtaegu Põhja-Atlandi Lepingu Organisatsiooni (NATO), sisaldab veelgi tiheneva poliitilise liidu suunas toimuv areng võimalust ja vajadust oma kontinendi turvalisuse ja stabiilsuse kindlustamiseks sellekohaste ühiste poliitikate kaudu. Vajadus on tugevdada turvalisust ja stabiilsust niihästi kogu jõuliselt laienenud EL territooriumil, mis külgneb nüüd Vene Föderatsiooni ja Ukrainaga, kui ka EL naabrusaladel. Need hõlmavad niihästi viimatimainitud riike kui ka Taga-Kaukaasiat, Türgit ja Lähis-Ida ning Vahemere lõunakallast.

Veelgi enam – kõrvuti ELi laienemisega on julgeolek ja stabiilsus märkamatuks kasvanud ülemaailmseks probleemiks. Euroopa julgeolek seotub üha konkreetsemalt Iraani arenguga sõjakaks tuumariigiks, ta on seotud Iisraeli ja Araabia riikide konfliktiga, on seotud rahvusvahelise terrorismi, narkokaubanduse ja immigratsiooniga, on seotud energia- ja keskkonnamuutustega. Euroopa julgeolek on siseselt seotud demokraatliku süsteemi elujõulisusega või äpardumisega, euroopalike väärtuste tunnetamise ja kaitsega, liikmesriikide valmisolekuga käsitada ühist välis- ja julgeolekupoliitikat tähtsamana pragmaatilistest majandushuvidest.

Euroopa julgeolek oleneb ka ühisest tahtest anda selge hinnang teisele koletislikule süsteemile, mis hävitas 74 aasta vältel kümneid miljoneid inimesi ja on kaasvastutav Teise maailmasõja vallandamise eest. Autoriteetse moraalse ja poliitilise hinnangu andmine kommunistlikule totalitarismile pole lihtsalt ajaloo probleem – see on kõige otsesemalt niihästi tänase kui ka homse julgeoleku ja stabiilsuse küsimus. Seda tõendab Putini Venemaa üha agressiivsem käitumine, mis kasutab Nõukogude totalitarismi tüüpilisi võtteid. Kuni puudub Venemaa partnereil ühtne väärtushinnang Nõukogude Liitu valitsenud ja Lääne enda vabadust aastakümneid ohustanud

süsteemile, ei tulda adekvaatselt toime Moskva õigusjärglasega, kes klassikalises Molotovi stiilis ühtaegu ja süstemaatiliselt tunnustab ning ka rikub rahvusvahelise käitumise norme. Kes võib kokkulepitud malepartiilt iga hetk üle minna hokimängu võtetele selsamal malelual. Kes rakendab kokkulepitud reegleid vaid sedavõrd, kuivõrd see temale sobib, ega täida neid reegleid, kui see kasulik ei ole.

Vene Föderatsioon võeti 11 aastat tagasi vastu Euroopa sõjajärgse esimese demokraatlike riikide organisatsiooni – Euroopa Nõukogu – liikmeks. Et väga vastukäivate arvamuste õhkkonnas otsust langetada (Venemaa ei täitnud aastal 1996 selgelt õigusriigi kriteeriume), otsustas Euroopa Nõukogu enamus anda Venemaale n-ö poliitilise krediidi. Venemaa võeti vastu terve erikohustuste paketi, mille täitmine järgmise kolme aasta jooksul pidi olema liikmeks saamise tingimus. Suuremat osa neist kohustustest pole Venemaa täitnud tänini – 11 aastat hiljem. Näiteks kohustust viia oma väed kolme aastaga välja Moldova territooriumilt (Transnistriast) või kohustust loobuda

„lähivälismaa” poliitikast ning sellise termini kasutamisest.

Mis on selle näite moraal? Euroopa demokraatlikud õigusriigid pole tulnud toime Venemaa „ümberkasvatamisega”. Kindla moraalse ja poliitilise pidepunkti puududes Venemaa eelkäija osas ning lääneriikide endi majandushuvide domineerides suhtlemisel Venemaaga puudub Euroopa Nõukogul „haare” oma suure liikmesmaa suhtes. Vastupidi – Venemaa on teinud oma liikmeks oleku ajal läbi taandarengu poolvabast maast mittevana maa seisundisse (rahvusvahelise Freedom House'i hinnang 2005), kasutab Euroopa Nõukogu liikmesust ära vaenuliku poliitika ja propaganda tegemiseks naaberriikide vastu. Kannatanud on Euroopa Nõukogu ise, kes on Venemaa taoliste problemaatiliste ja õiguskorvast kaugenevate liikmete mõjul muutunud demokraatlikust kvaliteetorganisatsioonist regionaalseks ÜROks. Sellega on saanud kahjustada Euroopa sisemine julgeolek.

Oleme jõudnud paradoksaalsesse seis. Välisel tasandil peaks Euroopa julgeolek olema 21. sajandi alguseks enneolematult

stabiliseerunud (ELi ja NATO laienemine valdavale osale mandrist koos õigusriikluse põhimõtete üldise tunnustamisega ning vastastikuste majandussuhete enneolematu arenguga). Ka EL on algatanud oma kaitse- ja julgeolekupoliitika (EKJP), mille alusel üritatakse tõhusamat koostööd ja koordineeritud kriiside ning looduskatastroofide tõrjumisel ja ennetamisel; loomisel on Euroopa kiirreageerimisjõud (kuni 60000 sõdurit) ning aastast 2004 EL lahingugrupid (kuni seitse 1500mehelist üksust). Uued liikmesriigid nagu Eesti peaksid end lõpuks ometi turvaliselt tundma.

Julgeoleku tagamine pole aga kunagi olnud nii keeruline kui praegu. Ebatraditsiooniliste ja asümmeetriliste rünnakute reaalsus, massihävitussrelvade levik, energiakriis, kodanikuühiskonna pealispinnastumine ja rabenemine, eelkõige aga Lääne demokraatide seesmiselt siduvate traditsiooniliste väärtuste kärbumine kipuvad nõrgestama peamist jõudu, millele on Euroopa Liit senini tuginenud – ühtset tegutsemist ja solidaarsust. Eesti osaks võib saada lakmustesti roll selles jätkuvas solidaarsuse ja ühiste väärtuste proovis. ■

Euroopa üksmeel saab sündida vaid ühistest väärtustest

Vastab Euroopa Parlamendi väliskomisjoni esimees Jacek Saryusz-Wolski

Euroopa Parlament on mitmes valdkonnas oma positsiooni tugevdanud. Kas Teie arvates on EP hääl välispoliitilisel areenil hästi kuulda ning millised on peamised välispoliitilised teemad, mida saab EP praegu mõjutada ja peabki mõjutama?

Vähesed inimesed on teadlikud Euroopa Parlamendi mõju tegelikust ulatusest ühise välis- ja julgeolekupoliitika valdkonnas. Tuleb näha kaugemale lepingu sätetest ja vaadata, millist mõju parlamendi tegevus reaalselt avaldab. Europarlamendi positsiooni tugevdab muidugi ka tema roll EL eelarve kujundamisel, mida kinnitavad institutsioonidevahelised lepingud. Euroopa

Parlamendi resolutsioonid ja parlamentaarsed arutelud kujundavad teatava õhkkonna, tausta Nõukogu otsustele.

Konkreetselt mõju juurde tagasi tulles tuleb öelda: Euroopa Parlament on alati kostnud selle eest, et demokraatia ja inimõiguste küsimused oleksid välispoliitika südameasi. EP tegeleb demokraatliku korra edendamise ja kolmandates riikides nii valimiste vaatlemise missioonide kui ka finantsabi kaudu. Kõige tähtsam on aga mitte unustada Euroopa Liidu laienemispoliitikat, milles on europarlamentil kõige tähtsam roll – anda lõplik nõusolek liitujariikide vastuvõtmiseks.

Kuidas hindate tasakaalu Euroopa väärtuste ja suurriikide pragmaatiliste majandushuvide vahel?

Idealis peaksid need kaks käima käsikäes, kuid mõnikord juhivad suurriigid omaenda rahvuslike huvidega seotud reaalsuurtõu muidugi suuremas ulatuses kui väikesed ja keskmise suurusega riigid. Kui Euroopa Liit soovib oma sõnul erineda teistest rahvusvahelisel areenil tegutsejast, peaksid liikmesriigid sellest hoiduma. Kuigi EL on rajatud solidaarsusprintsibile, on ikka veel valdkondi, kus sellest aluspõhimõttest vajaka jääb. Üks neid valdkondi on energiapoliitika.

Žaneta Vegnere

Euroopa Parlamendi saadikud Jacek Saryusz-Wolski (Poola), Tunne Kelam (Eesti) ning Aldis Kušķis (Läti) 14. juunil 2006 Strasbourgis Balti riikides 1941. aastal toimunud massikiülitamise mdestustahvli avamisel.

Milline peaks Teie arvates olema Euroopa energiapoliitika?

Kõigepealt tuleb see täpselt sõnastada. Ei ole mingit kahtlust, et energiaküsimused on tõusnud EL välispoliitika päevakorra tippu. Ühest küljest on siin küsimus mitmesuguste energialiikide kombinatsioonis, kus peaks EL kahe järgmise aastakümne jooksul pöörduma energiatõhususe ja taastuvenergia poole. Teisest küljest on energiasõltuvusega seotud välispoliitiline aspekt. EL 27 peab kujundama oma peamiste väliste varustajatega ausad energiasuhted, mis põhinevad kaubandusstandarditel (nagu näiteks võrdväärne vastastikune kohtlemine) ja Euroopa solidaarsusel. Nii-sugused energiasolidaarsuse tingimused võiks sisse seada alusleppesse (EL põhiseadusesse), et luua selles valdkonnas ühenduse pädevus. Selle alusel saaks EL edaspidi välja kujundada institutsionaalsete ja seadusandlike meetmete süsteemi, luues muu hulgas vajaduse korral Energiaturvalisuse Agentuuri kui poliitilise varajase hoiatamise süsteemi. Muidugi on need ambitsioonikad eesmärgid ja vahepeal

peaksid liikmesriigid pingutama selle nimel, et üksmeelele jõuda.

ELi uute liikmesmaade hulgas suurima riigina on Poolal hea positsioon lahendada erimeelsusi "vana" ja "uue" Euroopa vahel ning mõjutada Euroopa traditsioonilisi jõuvahekordi. Kui edukas on Poola selles olnud ja mida peaks tegema teisiti?

Enamasti pole niinimetatud vana ja uue Euroopa vahel mingeid tõsiseid erimeelsusi. Minu arvates on peamisi eraldusjooni hoopis proteksionismi vastandumine majanduslikule liberalismile ning teiseks Euroopa Liidu idapoliitika.

Eri koostööraamistikud nagu näiteks Weimari kolmnurk või Baltimaade Nõukogu annavad meile võimaluse kõige tähtsamate partneritega veelgi tihedamalt suhelda. Kuigi ma usun, et seda potentsiaali ei ole veel täies ulatuses kasutatud.

Kui meenutada paavst Johannes Paulus II kõnet Euroopa Parlamendis 11. oktoobril 1988, kas võime öelda, et

Euroopa "teine kops" hingab nüüd täie jõuga?

"Uued" liikmesriigid omandavad järkjärgult poliitilisi kogemusi ja sellega kaasneb ka mõjuvõim. Kõige paremini on see jälgitav Euroopa Parlamendis, kus hiljutistest vaatlusliikmetest on saanud mõne aastaga tublid raportöörid. Vähehaaval hakkame lähenema eesmärgile kustutada Euroopat jagavad eraldusjooned. Sellest hoolimata peame veel arvestama üleminekuperioodidega, mis puudutavad näiteks tööjõu vaba liikumist, teenusteturu osalist liberaliseerimist ja ühist põllumajanduspoliitikat.

Millal kavatsete tulla Eestisse?

Loodetavasti varsti.

ERP-ED

Euroopa Parlamendi viieaastase valimisperioodi „Ekvaatoril“ valitakse ümber nii parlamenti ja selle fraktsioonide juhatused kui ka komisjonide koosseisud. 2007. aasta jaanuarist juhivad väliskomisjoni senine EP asepresident poolakas J. Saryusz-Wolski.

Jacek Saryusz-Wolski: Eestil on õigus tegelda 4 aastat valitsenud natsistliku ja 48 aastat kestnud Nõukogude terroriga omaenda äranägemise järgi.

EP väliskomisjoni esimehe avaldus 7. mail 2007. aastal

„Euroopa Parlamendi Väliskomisjoni esimehena väljendan täit solidaarsust Eesti kui Euroopa Liidu liikmesriigiga sellel raskel ajal. Olen tõsiselt mures Eesti ja Venemaa vaheliste suhete halvenemise pärast.

Eesti vastu suunatud rünnakud on rünnakud kogu Euroopa Liidu vastu. Vene ametkondade provotseerimata, laiaulatuslikud, mitmetasandilised Eesti-vastased rünnakud, mis sisaldavad mitmeid näiteid sekkumisest Eesti siseasjadesse (nagu Eestit külastanud Riigiduumade delegatsioonide üleskutsed

demokraatlikult valitud Eesti Valitsuse tagasiastumiseks) on lubamatud ja vastuolus riikidevaheliste tsiviliseeritud suhetega. Need rünnakud võivad tõsiselt õhustada Euroopa Liidu ja Venemaa suhteid.

Toetan täielikult Eesti Valitsuse tegevust turvalisuse ja avaliku korra tagamiseks oma riigis. Suveräänse riigi demokraatliku valitsuse otsuseid tuleb austada.

Eestil – Euroopa Liidu ja NATO iseseisval liikmesriigil – on suveräänne õigus hinnata oma traagilist lähiminekku, mis hõlmab 4 aastat natsistlikku

okupatsiooni ja terrorit ning 48 aastat Nõukogude Liidu okupatsiooni ja terrorit. Alates 1983. aastast on Euroopa Parlament järjekindlalt hukka mõistnud Balti riikide okupatsiooni ja seadusevastase inkorporeerimise Nõukogude Liidu koosseisu.

Kutsun Venemaa ametivõime üles täitma oma Viini Konventsioonist lähtuvaid rahvusvahelisi kohustusi, tagamaks Euroopa Liidu liikmesriikide Moskva saatkondade kaitse ning hoiduma igasugusest sekkumisest Eesti siseasjadesse.”

15. mail 2007 Brüsselis kogunenud Euroopa paremerakondade katusorganisatsiooni Euroopa Rahvapartei poliitiline büroo võttis ühel häälel vastu järgmise resolutsiooni:

Euroopa Rahvapartei mõistab hukka Venemaa rünnakud Eesti vastu

Võttes arvesse 26. aprillil 2007. a tänavarahutustega alanud sündmusi Eestis, mida algatasid venekeelsed äärmusgrupid ning mis viisid laiaulatusliku vandalismi ja vägivaldalaeni Tallinnas, samuti Vene Föderatsiooni esindajate järgnevaid aktsioone ja avaldusi,

mõistab hukka Moskvas asuva Eesti Vabariigi saatkonna hoone blokeerimise ja saatkonna töö vaenuliku takistamise 7 päeva jooksul vene noorteorganisatsiooni ”Naši” poolt, millega kaasnesid füüsilised rünnakud Eesti ja Rootsi suursaadikute vastu, Eesti lipu maharebimine saatkonna territooriumil, ähvardused lammutada saatkonna hoone, samuti Eesti tembeldamine ”fašistlikuks” riigiks;

mõistab hukka Eesti siseasjadesse sekkuvate ässitavate deklaratsioonide ja laimavate süüdistuste laviini Vene meedia ja juhtivate poliitikute poolt, sealhulgas Vene Riigiduumade delegat-

siooni Tallinna külaskäigu ajal tehtud ametliku avalduse;

mõistab hukka äärmuslikud meetodid, mida Vene Föderatsioon on kasutanud ühe Euroopa Liidu liikmesriigi survestamiseks, sealhulgas küberrünnakud Eesti valitsusasutuste ja presidendi-kantselei töö takistamiseks, laiaulatusliku lepingute peatamise Eesti ettevõtete ja ning ähvardused katkestada energia-tarned Eestile;

kutsub üles lugupidamisele kõigi Teise maailmasõja ohvrite vastu ning hoiduma kõigist katsetest kasutada nende mälestust poliitilistel eesmärkidel;

on sügavalt pettunud Vene Föderatsiooni suhtlemisviisis, millega Venemaa on keeldunud vastamast Eesti valitsuse rahumeelsetele katsetele dialoogi alustamiseks;

kutsub Vene ametivõime üles dialoogile ja koostööle Eesti ametkondadega, esmajoones küberrünnakute peatamise

ning nende allikate tuvastamise küsimuses;

väljendab solidaarsust Euroopa Liidu ja NATO liikmesriigi – suveräänse Eesti Vabariigi – ja tema valitsusega, kes on täitnud oma kohust, tagamaks riigis julgeolek ja avalik kord;

kutsub Vene Föderatsiooni ja tema ametivõime üles austama Eesti kui EL ja NATO iseseisva liikmesriigi suveräänseid õigusi, täitma oma Viini Konventsioonist lähtuvaid rahvusvahelisi kohustusi ning hoiduma igasugusest Eesti siseasjadesse sekkumisest.

Poliitiline büroo on Euroopa Rahvapartei kongresside vaheline kõrgeim juhtorgan, mis koguneb neli korda aastas. Euroopa Rahvaparteisse kuulub 71 erakonda 37 Euroopa riigist. Eesti erakondadest kuulub Euroopa Rahvaparteisse Isamaa ja Res Publica Liit.

<http://www.epp.eu/>

Kivi on hakanud veerema

Kaja Sõrg

Euroopa Parlamendi ERP-ED fraktsiooni pressinõunik

Eelmisel sajandil miljoneid inimesi hävitanud totalitaarsed režiimid ei ole tänini leidnud võrdväärset avalikku ja rahvusvahelist hukkamõistu. Natsismi lüüasaamisele Teises maailmasõjas järgnes kohus, mis selle režiimi ja tema esindajad inimsusvastastes kuritegudes hukka mõistis. Ühene hinnang kommunistliku režiimi kuritegudele on aga kannatanud rahvaste aastatepikkusele selgitustööle vaatamata rahvusvahelisel tasandil alles välja kujunemas.

Euroopa Rahvapartei resolutsioon totalitaarse kommunismi hukkamõistmise kohta

Esimese üleeuroopalise poliitilise organisatsioonina võttis Euroopa Rahvapartei 2004. aasta veebruaris oma XVI kongressil vastu resolutsiooni totalitaarse kommunismi hukkamõistmise kohta. Resolutsioonis rõhutatakse, et kommunistlikud kuriteod tuleb hukka mõista samasuguse põhimõttekindlusega, nagu tehti natsismi kuritegudega. Samuti tõstetakse esile tõik, et totalitaarsed kommunistlikud režiimid mõrvasid Kesk- ja Ida-Euroopas miljoneid süütuid inimesi kõigist rahvustest ja kahjustasid paljusid teisi, põhjustades tõsiseid inimõiguste rikkumisi. Resolutsioonis tehakse ettepanek luua sõltumatu ekspertinstitutsioon, mis hakkaks koguma ja hindama informatsiooni inimõiguste rikkumise kohta totalitaarse kommunismi ajal, ning kutsutakse üles Euroopa Parlamenti võtma vastu ametlik deklaratsioon, milles mõistetakse rahvusvaheliselt hukka totalitaarne kommunism.

Kommunismi kuritegude hukkamõistmine Euroopa Parlamendis

2004. aasta novembris ühines sada Euroopa Parlamendi saadikut kirjaga, mis osutas, et Vene võimude ettevalmista-

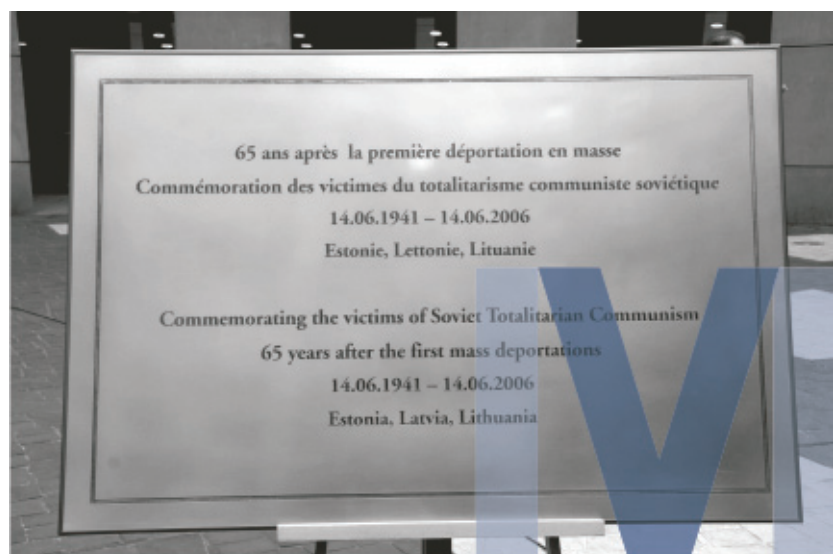
tavad 9. mai pidustused Moskvas juhivad tähelepanu kõrvale ajaloo ebaõiglusele. "Tõese ajaloo kontekstis tähistab Moskvas 9. maiks 2005 planeeritud kõrgetasemeline üritus mitte Teise maailmasõja lõppu, vaid pigem Nõukogude okupatsioonide ning totalitaarse kommunismi kuritegude heakskiitu," teatas kiri, millele olid teiste seas alla kirjutanud ka Tunne Kelam Euroopa Rahvapartei ja Euroopa Demokraatide fraktsioonist (ERP-ED), Andres Tarand (Sotsiaaldemokraatide fraktsioon) ja Toomas Savi (Liberaalide fraktsioon). Kirja autorid mälestavad kõiki Teise maailmasõja ohvreid, kuid osutavad ka Nõukogude Liidu panusele sõja puhkemisse. "Teine maailmasõda sai alguse pärast seda, kui totalitaarne Nõukogude Liit oli sõlminud natsliku Saksamaaga mitu lepingut," märkis kiri. "Totalitaarne Nõukogude Liit tegutses aktiivselt, aidates natslikul Saksamaal vallutada suurema osa vabast Euroopast, varustades Saksa armeed ja sõjatööstust kütuse, toidu ja muu strateegilise toorainega."

Kommunismi tauniv resolutsioon võeti Euroopa Parlamendis vastu 2005. aasta mais. Resolutsiooni algteksti koostaja oli toonane väliskomisjoni esimees Elmar

Brok, kes kuulub ERP-ED saadikurühma. Üleskutse osutab, et peale natsismi-ohvrite tuleb tähelepanu pöörata ka kommunistliku režiimi tõttu kannatanuile, ja nõuab tähelepanu pööramist 1945. aasta Jalta leppe tagajärgedele. Resolutsioon viitab Nõukogude satelliitriikide tekkele ja Balti riikide annekteerimisele Jalta leppe sõlmimise järel.

Suurendamaks Euroopa üldist teadlikkust kommunistliku režiimi sooritatud kuritegudest, mis leidsid aset raudeesriide taga Kesk- ja Ida-Euroopas, korraldasid Euroopa Parlamendi ERP-ED fraktsiooni liikmed Tunne Kelam, Aldis Kuškis (Läti) ja Vytautas Landsbergis (Leedu) 8. juunil 2006. aastal Brüsselis õppepäeva "Euroopa ajaloo taasühendamine". Üritusest võtsid osa silmapaistvad poliitikud ja eksperdid natsismi ja totalitaarse kommunismi teemadel.

Euroopa poliitiline taasühinemine leidis aset 2004. aastal. Psühholoogiline barjäär, mis loodi Lääne- ja Ida-Euroopa vahele 50 aasta totalitaarse võimu domineerimisega, vajab aga veel ületamist. ■

Berit Teetäär

Kingitus europarlamenti ERP-ED fraktsiooni Balti riikide saadikuult: massiküüditamise mälestustahvel Strasbourgis Euroopa Parlamendi hoones

Ukraina pähkel

Tiit Matsulevitš
suursaadik

"Pole keeruline väita, et Ukrainata pole Venemaa enam impeerium, kuid alistatud ja allutatud Ukrainaga muutub Venemaa automaatselt impeeriumiks." Zbigniew Brzezinski Ukraina-määratlus, mis on sõnastatud juba tosina aasta eest, annab vähemalt ühe võtme, mõistmaks selle riigi sees ja ümber käivat võitlust. NSV Liidu lagunemine ahendas Venemaa väljapääsu meredele, lõikas ta ära olulistest tooraineallikaist, kahandas inimressurssi ning surus ta tunduvalt karmimasse kliimaatilisse raami.

Kvantitatiivsele kaole aga lisandus ka kvalitatiivne. Aastasadu lähtus Vene ametlik ideoloogia postulaadist, mille järgi on Kiiev "vene linnade ema", Kievskaja Rus – Vene riikluse lähtekoht. Kuidas nüüd seletada Vene riiklust ilma Ukrainata? Millised on selle riikluse allikad, kus on ta loomulikud piirid? Kui Balti riikide lahkulöömist käsitleb Venemaa ajutise anomaaliana, mida sallitakse vaid taktikalistel kaalutlustel ning mis paratamatult kuulub tulevikus parandamisele, siis Ukraina puhul ei tehta isegi selliseid mööndusi. Vene mentaliteet käsitleb idaslaavi rahvaid kultuuriliselt ja etniliselt ühtsena. Vene demokraatia, niipalju kui seda üldse on (olnud), lõpeb täiesti seal, kus algab Ukraina küsimus.

Ka vene intellektuaalide silmis pole olemas ukrainlasi kui rahvust ega seega ka Ukraina õigust poliitilisele enesemääramisele. Pealiskaudsele vaatlejale võib jääda petlik mulje, et viimase poolteise aastakümne vältel on Vene positsioon hakanud murenema. Tegelikult on Venemaa taaskehtestumine rahvusriigina (mis oli vajalik majandussüsteemi muutmiseks) andnud venelastele küllaldase poliitilise jõu, realiseerimaks püüdlusi taastada impeerium. Põhimõtteline diskursus – kas Vene riiklus on etnose- või impeeriumipõhine? – on Putini Venemaal saanud imperiaalse õnnistuse.

Ukraina olusid komplitseerib rahvuslaste nõrkus, suutmatus muuta riiklikke institutsioone mitte üksnes imago-loogiliselt, vaid ka sisuliselt, ning Lääne üldine Ukraina-leigus, mis ajuti muutub tühimuseks, halvates poliitilist tahet ja otsustajate meeleolu. Kumatigi on just Ukraina ja Vene suhted see lakmuspaber, mis näitab venelaste lääne-poliitika võimalikku arengusuunda. Just praegu on käes aeg, mil peaks Lääs väga hoolikalt analüüsima Venemaa Ukraina-poliitikat ja soovmõtlemisest vabadele järeldustele tuginedes üle vaatama oma suhted Putini riigiga.

Stereotüüpide nuhtlus

Esimene neist on juba mainitud ettekujutus, nagu oleks Venemaa osaks olla Ukrainale loomulik, kõik muu aga kõrvalekalle. Lähtekohaks on siin ajalooliselt väär tees 350 aasta pikkusest ühiselust Venemaaga, mis olla muutnud ukrainlased iseseisvalt riigivõimetuks. Toitu saab see mõtteviis ka tõsiasjast, et ukrainlased on Vene impeeriumis teinud traditsiooniliselt head karjääri, olles mitmeski mõttes venelastest edukamad (vaadake kas või kes-on-kes-tüüpi vene teatmikke ja te näete tähelepanuväärselt suurt hulka ukraina nimesid!).

Julgeolekupoliitiline mugavusmõtlemine näeb vene vihmavarju all olemist kui Ukraina stabiilsuse garanti. Iseseisev Ukraina aga kätkeb endas prognoosimatust nii sise- kui ka välispoliitikas. 1990. aastate alguses nägi Vene diplomaatia palju vaeva, manades Euroopa silme ette balkanlikke õudusunesid kontrolli alt väljunud Ukrainast: puhkevat kodusõda riigi sisemiste erisuste tõttu, peale selle algavat regionaalsed naginad, sest Ukraina läänenaabrid hakkavad tagasi tahtma neilt NSV Liidu poolt kunagi ärahammustatud alasid ja ukrainlased ei saa sellise survega mõistlikult hakkama.

Tegelikkus on aga see, et 350 aastat tagasi liideti Venemaaga vaid suhteliselt väike

osa praegusest Ukrainast. Venemaa all olemine paiskas ukrainlased arengus pigem tagasi (nt pärisorjuse taastamine). Mis puudutab rahvuslikku julgeolekut Suur-Venemaa koosseisus, siis piisab vaid Näljamõrva (1932–1933) või Tšernobõli aatomikatastroofi (1986) mainimisest, et veenduda, kui turvaline oli ukrainlaste elu oma asualadel. Praegune Ukraina riik on nõukogude aja kreaator, esimest korda sattusid linnad nagu Lviv, Donetsk ja Sevastopol ühte moodustisse kommunismi perioodil. Iseseisvunud Ukraina kohandas oma kodakondsuspoliitikat "ühtse nõukogude rahva" teesi uutele oludele mugandades. Viimase 15 aasta jooksul ei ole me Ukrainas näinud ei kodusõda ega etnilisi mässe, mis iseenesest viitab sealse rahva tasakaalukusele ja ka poliitilisele küpsusele ning kujutab endast eeskuju väärivat saavutust. Samavõrd tasakaalukalt on ukrainlased korraldanud oma suhted läänepoolsete naabritega, tühjates sellega kahtlustused konfliktiresurssidest rahvusvahelistes suhetes.

Teine stereotüüp on seotud Oranži Revolutsiooni vaimustuse ja hääbumisega. 2004. aasta sügisticalvised sündmused ärgitasid suuri, sealhulgas põhjendamatuid lootusi. Lennukamad politoloogid rääkisid koguni meie kaasaegse revolutsiooni uuest mõistest ja mõõtmest, mida iseloomustavad enese-

Scanpix

kontroll ja vägivalla puudumine. Tegelikkus aga näitas, et ühes Oranži revolutsiooniga oli kätte jõudnud Ukraina nüüdisarengu ohtlikem hetk — piir, mille ületamine paneb proovile oskused teha poliitikat kui "võimalikkuse kunsti".

Piir osutus seekord üle jõu käivaks. Sisuldasa oli sel revolutsioonil kaks tulemust: esiteks sündis Ukrainas kaalukas kodanikuühiskond, teiseks läks võim ühe eliidi osa käest teise eliidi osa kätte. Tähelepanelikumad vaatlejad sedastasid juba toona, et uute võimurite edu kas püsib või kaob johtuvalt nende suutlikkusest muuta Ukrainat viimased 15 aastat valitsenud süsteemi loomust, mitte üksnes imagot.

Venelaste vaade neile sündmustele oli selge algusest peale: tegu on lavasõuga, mitte demokraatliku transformatsiooniga, mis võiks näidata suunda Venemaa dominantsti lõpetamisele. Putini käsitus asjast liigitas Ukraina sündmused "reeturluse" valda, neid tajuti kui häbematut sissetungi venelaste mõju-alale. Senini on vastuseta küsimus, mil viisil võiks Oranžist revolutsioonist tulenev sisepoliitika hakata kujundama edasisi suhteid Venemaaga. Idanaaber on

Ukrainas sisepoliitiline mõjur palju tuntavamal määral, kui ta seda suudab/ tahab olla välispoliitiliselt.

Kuidas peaks toimima Lääs?

Esiteks, tegema endale Ukraina asjad korralikult selgeks ja loobuma vaateviisist, mille puhul pannakse Ukraina poole kiigates ette vene prillid. Rohkem haridust, vähem eelarvamusi ja stereotüüpe.

Teiseks, looma pidevalt kommunikatuva ja lahendustele orienteeritud Ukraina-suunalise koostöövõrgustiku Euroopa Liidu ja NATO tegevuse koordineerimiseks. Kriitilise pilguga tuleb üle vaadata "EL naabruspoliitikaks" ristitud bürokraatlik dokumendipakk, mis ärgitab asjaosalisi praegu pigem asendus-tegevusele. Need aktsiooniplaanid ei vasta praegu ootusele esitada selgeid sisulisi ja ajalisi prioriteete ning olla tingimustele vastavad otsekui rätsepa-ülikond. Pigem on tegu soovisedeliga, mis ei sisalda ELi vastusamme ega motiveerivat kausaalsust.

Kolmandaks, vältima mis tahes ebaselgeid ja põiklevaid signaale (à la

Romano Prodi, kes rääkis omal ajal laienemise lõpetatusest). Viima Ukraina-suunalise avaliku diplomaatia süsteemikindlale tasemele, loobuma manitsev-dotseerivast lalinast ja ebaproduktiivsest poliitkorrektsusest.

Neljandaks, tegema kahepoolses diplomaatias ukrainlastele selgeks, et pelgalt liikmesuses kui tahes nimekas alliansis pole iseenesest veel lahendus, kui ei suudeta saavutada institutsionaalset muutust, teisisõnu — omamaiste struktuuride võimet talitada iseseisvuse kindlustamise ja arendamise nimel.

Viiendaks, andma endale aru, et "ei" Ukrainale toob kaasa raskeid ja ulatuslikke tagajärgi. Kui tuleb ei, motiveerib see revanšihimulisi Ukrainas, kes profiteerivad status quo'st, riigi nõrkusest ja ebakindluse ilmingutest; kui tuleb ei, komplitseerib see Lääne enda suhteid Venemaaga; kui tuleb ei, saavad tuge ja kinnitust venelaste neoimperiaalsed sihid; kui tuleb ei, nõrgeneb NATO positsioon Musta mere regioonis: me ei jõuaks selle olulise piirkonna probleemide lahendamisel edasi, vaid kogeksime tagasilööki. Kui tuleb ei, katkeksid võimalused tõhusalt toimiva strateegilise

põhja-lõuna suunalise julgeolekutelje loomiseks, et senisest mõjukamalt kaasa rääkida Lähis-Idas.

Kuuendaks, andma selgelt mõista, et Ukrainat ei jäeta ohuolukorras üksi (nagu juhtus nt Tuzla kriisi ajal 2003, mil nimetas NATO peasekretär Lord Robertson seda "kahe riigi omavaheliseks asjaks" ja EL piirdus valveapellidega)

ning et ollakse valmis aitama kaasa olulistest probleemides edasi liikuda (nt energiapuudusele).

Seitsmendaks, olema aus, enda vastu kõigepealt, nimetama asju õigete nimedega ja loobuma konformismist. Kui me ebaõnnestume Ukrainas, toob see kaasa tagasilöögi Lääne tsivilisatsiooni võimele olla globaalprotsesse mõjutav tegija.

Tiit Matsulevitš, suursaadik (1958). Lõpetanud Tartu Ülikooli ajakirjanikuna, töötanud samas õppejõuna. 1991. aastast EV Välisministeeriumis, olnud suursaadik Saksamaal, Ukrainas ja Venemaal. Riigikogu X koosseisu liige 2003-2007. ■

Mida tahab meist Venemaa?

Juhan Sillaste
majandusteadlane

Mõnda aega tagasi tegi Postimees teatavaks ühe avaliku arvamuse uuringu tulemused. Vastusevariandiga «Eesti peaks poliitilistes suhetes Venemaaga tegema enam järeleandmisi, seades esikohale majanduslikud huvid» nõustus 47 protsenti 500 küsitlusest. Eestlastest arvas nii 34, muude rahvuste esindajaist aga 73 protsenti. Kuigi küsitlus pole hõlmatute arvult eriti representatiivne, viitab see siiski ajaloolist kogemust eiravale ja suurushullustusele läheneva hoiaku üpris laiale kandepinnale. Selle kohaselt sõltub Eesti-Vene suhete seisund vaid Eestist ning seetõttu peaks Eesti oma välispoliitilist käitumist muutma.

Oma Delfis avaldatud kirjutises väidab Mart Metsala, et Eesti riigi välispoliitiline kurss on olnud enesetapjalik, kuid „teise kursiga on võimalik võita peaaegu kõik. Ei viitsi rääkidagi, millise võimenduse saaks Eesti majandus headest suhetest Vene turuga. Aga venelased ei pea ju ühtegi lepingut, mille sõlmivad, kuulen hüüdu. Vastus: peavad küll, neid, mis on neile kasulikud, nii kaua, kui on kasulik. Meie asi on hoolitseda, et oleks kasulik

pidada”. Väide oleks vahest mõnevõrra veenvam, kui Metsala vaevuks järgimisväärselt näiteks nimetada kas või paar riiki endisest sotsialismileerist ja NList, kelle õuele oleks Venemaale kasulike lepingute pidamine õnne toonud. Nende puududes hirmutab Metsala, „et kuhugi kunagi rajatavasse hukkunud rahvaste mausoleumi paigaldatakse hävinud eesti rahvale mälestusmärk tahvliga „Neil oli õigus””.

Samasugust mõttelaadi arendab ka akadeemik Bronštein: „Me peame seadma Venemaaga sisse sõbralikud suhted, kuigi ma olen kaugel sellest, et vaimustuda sellest, mis seal toimub.” Tema hinnangul võib transiidi kaotamine tuua nii majanduse kui ka krooni kursi languse ohu. Siitki kumab arusaam, et Eestit läbiv kaubavedu johtub vaid Venemaa armulikust suvast ega tulene kaupade töötlemise kiirusest, säilivusest ja hinnast. Muidugi on Moskva võimud suutelised valuvõtetele sundima oma ärimehi majanduskasust loobuma. Küll vaid mingi kindla piirini, sest Kremlil pole kombeks heastada poliitilisest otsusest tekitatud kahjusid isegi oma-astele firmadele. Muidugi pole akadeemikulgi keelatud unelda sõbralikest naabrisuhetest. Kas aga kaasa-

Scampix

koogutamise ja takkakiitmise hinnaga võib saada sõbraks tunnustamist? Pigem ikka lakeiks olemist, kellele, kui vaja, antakse jalaga, et rohkem püüaks ja austaks. Targem oleks piirduda taotlusega jõuda asjalike, vastastikkude kasulike suheteni. Nagu teistegi riikidega.

Arvamuste skaala teisest otsast leiame seevastu sotsiaaldemokraatide liidri Ivri Padari kahe riigi suhete perspektiivi skeptiliselt hindava arvamuse: „See on üks osa suurrahvalikust kompleksist. Kui ei oleks pronkssõdurit, siis oleks probleemiks näiteks, miks Fjodorovil

7.b-st on lampjalad ja miks Eesti riik midagi ei tee. Kui tuli on vaja, siis kõlbab igasugune ettekääne.”

Nii või teisiti peame endale selgeks tegema, mida Moskva ikkagi tahab. Sellest hoolimata, kas püüame Venemaale enese mahasalgamise hinnaga meele järele olla või omaks võetud väärtusi järgivalt liitlasi ja partnereid valida. Ka teised riigid Nõukogudejärgses ruumis püüavad Kremli tahtmistes kui mitte lausa selgusele jõuda, siis vähemalt neid ära aimata. Nii teatas Ukraina asepeaminister hiljuti, et Ukraina hakkab edaspidi oma ajalugu Moskvaga kooskõlastama.

Mäletatavasti põhjustas NLi lõpuagooniamuuseumis paljuski ka Vene eliidi seas valdav arusaam, et liiduvabariigid elavad Moskva armust ja Vene Föderatsiooni arvel. Üks vene majandusmõtte tollaseid iidoleid Nikolai Šmeljov tuli välja väitega, et NLi ülalpidamine läheb Venemaale maksma 50 miljardit rubla aastas. Järeldus sellest tehti väga lihtne – ükskõik missugusel ettekäandel NL hingusele saata. Arvati, et teised liiduvabariigid ei kao kuhugi, „küll nad kohale roomavad, sest ilma Venemaata ei suuda nad toime tulla”. Seejärel otsustab juba Venemaa, kuidas nendega ringi käia, missuguseid nõudmisi ja tingimusi esitada. Mitte asjata ei kuulutanud Venemaa end NLi õigusjärglaseks, kuid ilma vastutuse ja kohustusteta endiste liiduvabariikide ees.

Nüüdseks on hulganisti vett merre voolanud ning müüt Venemaast kui parasiitvabariikide toitjast-katjast on teisenenud arusaamaks, mille kohaselt peetakse NLi kokkuvarisemist „möödunud sajandi suurimaks geopoliitiliseks katastroofiks”. Süüdlasteks peetakse kõiki teisi – Balti natsionaliste, Luure Keskagentuuri, „ülemaailmset kulisside-tagust” jne, jne –, aga mitte oma suurstavalt primitiivsest maailmakäsitusest johtunud valearvestusi.

Mis siis rikub Vene poliitilise eliidi ja tavakodaniku enesetunnet? Kuningat mängib teatavasti kaaskond. Kaaskonnaga on aga probleeme. Liiduvabariikide lipitsemine Moskva ametnike ees seisib peamiselt kolmel vaalal: toodetud ressursside ja tootjate käest võetud raha jaotamisel, tähtsamate ametisse määramiste otsustamisel ja igasuguste lubade (ehitusloast väljamaale sõiduni) andmi-

Scampix

Vene Föderatsiooni esimene asepeaminister Sergei Ivanov Moskva lähistel asuvas Tähelinnas aprillis 2007.

sel. Selle nimel tassiti Moskvasse hulganisti „Vana Tallinna”, Kalevi kompvekke ning muud head ja paremat, korraldati ämmade ja väimeespoegade puhkusi ja saunapidusid. Täna olid direktor Kirgiisias, homme minister Moldaavias, ülehommekeskmittee sekretär veel kuskil. Nüüd on see kõik haihtunud. Lugupidamise saab turumajanduses ja üldse avatud maailmas ära teenida vaid oma tublidusega. Ka sellega ilmneb probleeme.

Järjest sagedamini väljendavad Kremli välised analüütikud muret, et Venemaa on minetanud suutlikkuse olla mittevägivaldne külgetõmbekeskus endistele vasallidele/kolooniatele, nagu on

London, Pariis, Brüssel jt endised impeeriumikeskused. Putini eksnõunik, Kremliiga töösuhted lõpetanud Andrei Illarionov tõdes hiljuti ajalehes Kommersant, et majanduse kasvutempolt on Venemaa 2000. aastail taandunud 13ndaks 15 endise liiduvabariigi võrdluses. Enamik riigi ja ühiskonna sotsiaal-majanduslikku ja poliitilist seisundit peegeldavatest kvalitatiivsetest suhtenäitajatest annavad Venemaale riikide pingereas koha esisaja lõpukolmandikus, tihti hoopis teises sajas. Seda kõike ei taha Vene eliit endale, veel vähem oma rahvale tunnistada.

Nezavissimaja Gazeta kirjutab, et neis oludes „...muutuvad mineviku kuvandid,

mis pole tähtsad oma ajaloolisele „tõele” vastavusega, vaid oma instrumentaalsusega, „kasulikuks”. Ühiskonna poolt nõutav ja võimude poolt teostatav mineviku mobiliseerimine omab esmajoones kompensatoorset, terapeutilist iseloomu”.

Kui ei suudeta olla, siis püütakse vähemasti näida. Siit rõhuasetus helgele minevikule, mis peab koos presidendikultusega mõjuma massiteadvuses plekkideta päikese aseainena. Vene keskvalimiskomisjoni uus juht Vladimir Tšurov kuulutas ajalehele Kommersant antud intervjuus, et Tšurovi esimene seadus ütleb: «Putinil on alati õigus.». Järelikult ka talle kuuletunud Venemaal. Kõik, kes selles karvavõrdki kahtlevad, kuuluvad pahatahtlike vastaliste hulka, kes aina otsivad põhjusi Venemaa torkimiseks. Nii ütles Putin kohtumisel Saksa kantsleri Angela Merkeliga, vastates küsimusele Eesti parlamendis vastu võetud sõjahaudade kaitse seaduse

kohta, Lenta.ru teatel muu hulgas: «Minu arvates on see Eesti poliitikute soov endale tähelepanu tõmmata, võtta endale rindevabariigi funktsioonid, pingestada olukorda ja saada seeläbi mingeid eeliseid.». Olgu märgitud, et Kremli mitme ideoloogi arvates oleks vene poliitilise rahvuse kujundamiseks vaja luua rahvast konsolideerivate vaenlaste kujusid.

Seega me võime ihaleda sõbraliku Venemaa järele, kuid Venemaa poliitiline eliit vajab hoopis jõukohaseid vaenlasi.

Hiljuti külastas president Toomas Hendrik Ilvese kutsel tema Abja vallas asuvat Ärma talu eraviisil Läti riigipea Vaira Vike-Freiberga abikaasaga. Ajakirjanduse teatel kõnelesid presidendid väikeriikide rollist Euroopa Liidus, samuti ühenduse naabruspoliitikast. Eesti ja Läti kui Euroopa Liidu ja NATO piiririikide presidendid kinnitasid, et nende unistus on demokraatlik Venemaa, mille elanikel on turvaline ja jõukas elu

ning mille valitsus toetab euroopalike väärtuste levikut naabermaades, mitte aga autokraatlikke režiime.

Siinkirjutaja toonitaks sellega ühenduses märksõna „unistus”. See räägib millestki, mis võib-olla kunagi täitub, kuid võib-olla ka mitte.

Artikkel on kirjutatud enne 2007. aasta aprillisündmusi.

Juhan Sillaste (1943). PhD.

Lõpetanud Tartu Ülikooli 1967 ja kaitsnud väitekirja Moskvast 1977. Sotsiaalmajandusliku Analüüsi Instituudi asutaja 1990, osales 1992. aasta rahareformi ettevalmistamises. Töötanud ka peaminister Tiit Vähi nõunikuna ja olnud Eesti Linnade Liidu tegevdirektor 1994-1997. Riigi Sotsiaalmajanduskomitee liige, Eesti Omavalitsusliitude Vanematekogu liige.

Üle 400 publikatsiooni, sh ligi 40 raamatut ja brošüüri autor ja kaasautor. ■

Tähelepanekuid Venemaa tegemistest

Andreas Kaju

EV kaitseministri nõunik

Viimase aja sündmused Münchenis, Tallinnas, Moskvast, Samaaras ja mujal on kinnitanud meie Vene-suunalise välispoliitika õigsust. Meil pole vajadust, adekvaatseid meetmeid ega elementaarset ühisosa läbirääkimiste platvormiks. Eesti ei ole Venemaa käsituses riik koos nende tunnuste ja õigustega, mis ühel iseseisval ja sõltumatul riigil peaksid olema. Järjepidev ja süsteemne sekumine meie siseasjadesse tõendab seda seisukohta enam kui küll. On aga küsitav, kuivõrd on hetkeline Vene retooriline põhitelg seotud Vene enda sisepoliitika tsüklilisusega ning lähenevate presidendivalimistega. Kuuldavasti ei ole

järgmine president veel välja valitud ja põhjust enesekehtestamiseks on mõnelgi inimesel. Teisalt on mitugi põhjust arvata, et Venemaa nüüdne käitumine on ideoloogiline ning lähtub selginenud käsitusest Venemaa rollist maailmas ning sellele allutatud meetmetest ja tegevuskavast.

Veebruaris 2006 pidas Putini peamine poliitiline strateeg Vladislav Surkov Ühtse Venemaa poliitilisel seminaril ettekande, mis hiljem uue ametliku Kremli poliitilise doktriinina Moskovskije Novosti ja muu meedia kaudu avalikkuse ette lekitati. Putini möödunud aasta 10. mail peetud iga-aastases kõnes „Olukorrast Föderatsioonis” Duumale legitimeerus see doktriin lõplikult. Surkovi kõnes joonistus selgepiirilisel

avalik kava pakkuda vene rahvale teatavat sotsiaalset lepingut, millega

aktsepteeritaks Ühtset Venemaad kui Venemaa domineerivat poliitilist peavoolu, ning see peegeldas Venemaa sotsiaalset, majandus- ja geopoliitilist trajektoori järgmise kümnendi jooksul nii, nagu selle arhitektid seda ise näevad. Üheparteiline valitsemine, energeetilised superjõud ning uued geopoliitilised konfliktid ja alliansid, marurahvsluse süvenemine Kremli vaikival nõusolekul, ortodoksi kiriku kasuks toimuv religioosne diskrimineerimine – need on kõik Kremli uue poliitilise doktriini osised. Viimane tilk karikas on Surkovi arusaam Nõukogude Liidu rollist ja selle taagast – kõige positiivse kõrval oli seal ka napilt negatiivset – „nimelt ei olnud see piisavalt pragmaatiline ja ei suutnud inimeste materiaalseid vajadusi piisaval määral rahuldada”.

Venemaa on muutunud. Nii nagu on Eesti teistsugune riik pärast aprillikuu sündmusi ning väärub eraldi arutelu, millise riigi mudelisse me oleme end ise viinud (andmata hinnanguid, kas see on hea või halb), nii on ka Venemaa areng Putini teise ametiaja jooksul lukustunud selgele trajektoorige. Selle selgumise ning teadvustamise ka positiivsete järeldustega: segadus Venemaa tuleviku ümber on läbi saamas ning meil pole enam põhjust aktsepteerida Vene käitumist at face value – vastupidi, suutes mõista Vene uue pealiini eesmärke ja motiive (idealistlik lootus, et Venemaast oleks võinud üldse kujuneda midagi muud, tundub tagantjärele muidugi üsna rumal), on meil üsna lihtne aru saada ka nendest aktsioonidest ja provokatsioonidest, mida siin- ja sealpool piiri oleme meiegi tunda saanud.

Venemaa on superjõud. Küsimus pole mitte selle teesi realistlikkuses, vaid selles, et Venemaa tunnetab ise oma naftadollarite mõjul kasvavat jõudu ja käsitleb end ise maailmas just sellise poliitilise tegijana. Venemaa ei ole enam nõrk ega sõltu kellestki muust peale iseenda, Venemaa ei vaja oma partneritelt teeneid ega tuge ning on suuteline mõjutama uue maailmakorra kujunemist. Selline on kahtlemata Venemaa juhtivate ideoloogide käsitus iseendast.

Välispoliitika huvilistele oli aasta alguse üks suurimaid sündmusi Putini kõne Müncheni julgeolekupiitika konverentsil. USA lühiajalist ebaedu Lähis-Idas ning sellest johtuvalt unipolaarse maailmakorra kuvandi murenemist täp-

Garri Kasparov Šeremetjevo lennuväljal. Samal ajal kui Putin Venemaa ja Euroopa Liidu tippkohtumisel Samaaras kritiseeris Eestit ja Lätit inimõiguste rikkumises, ei lastud Kasparovit sõita Samaarasse osalema demokraatia kaitseks korraldatud meelevalduses. 18. mai 2007.

selt naelapea pihta adresseerivas kõnes öeldi meile selgelt välja see, mida nõunike tasandil mitmesugustel üritustel ning esseedes juba ammu kuulda võis – Putini petrodollarite toel ülikiiiresti tugevnevad kaitsestruktuurid ja kasvav enesekindlus on muutnud ka Vene ametliku välis- ja julgeolekupiitilise retoorika julgemaks, jäigemaks ja vastandlikumaks.

Putini kõne oli tõepoolest väga reljeefne. Presidendi käsitus globaalsetest kriisidest ja suurte jõudude globaalset vastutusest, terav kriitika USA kui mandaadita maailmapoliitiseiniku rolli võtnud jõu kohta, USAga vastanduv ideoloogiline visioon ÜRO rollist ja tulevikust ning muidugi välistav suhtumine raketikaitseilbi ehitamisse Euroopasse NATO egiidi all – see kõik on saanud selgete kontuurjoontega Vene uue välispoliitika sisuks. Venemaal on iseseisev poliitika Lähis-Ida ja Hiina suhtes, mis on vastanduv USA ja Lääneriikide arusaamadele. Putini väga selged (olguigi et väärad ja kohati labaselt rumalad) väljaütlemised Samaaras Eesti vene rahvusvähemuse õiguste rikkumiste kohta – küsimus ei ole ju mitte selles, kas Eestis kellegi õigusi rikutakse või mitte, vaid selles, et see riik, nagu ka raketikaitseilbi tulevased võtmeriigid Ida-Euroopas, kuulub Venemaa ajaloolisse

ning strateegilisse ruumi, kus tegutsemiseks ei ole vaja mitte Venemaa kui partnerriigi kooskõlastust, vaid Venemaa kui autonoomse superjõu nõusolekut.

Milles on väljapääs? Kas seda üldse on? Vastus peab kujunema teisel pool Atlandi ookeani. Kõigel, mis toimub siinpool suurt lahte, ei ole lähiperspektiivis maailmakorra kujunemisel suurt tähtsust. Milliseks muutub USA välispoliitika Vene suhtes ning kas see on Eestile ja meie partnerriikidele hea või halb? Kas aktsepteerib USA Venemaad kui autonoomset globaalset konkurenti ning kas see omakorda muudaks Venemaa välispoliitikat? Julgeolekupiitiliselt on see Eestile kindlasti lähiaastate kõige tähtsam otsus. Meie roll on aga endiselt oodata ning teha endale toimunust ja toimuvast vajalikke järeldusi. ■

Vene Föderatsiooni kohustused Euroopa Nõukogu liikmeks astumisel

Berit Teeäär

IRL välissekretär

Vaevalt röömustab pilt praegusaja Venemaast Euroopa demokraatlike riikide saadikuid, kes hääletasid üheteistkümne aasta eest Euroopa Nõukogu Parlamentaarses Assamblees Vene Föderatsiooni liikmeks astumise poolt. Lubadus 1996. aastal võetud kohustuste õigeaegseks täitmiseks pidanuks kujundama Venemaast hoopis teistsuguse riigi. Teistsugustel alustel peaksid toimima ka suhted endiste Nõukogude Liidu okupeeritud riikide ning Venemaa autonoomsete piirkondadega.

Vene Föderatsioon esitas taotluse Euroopa Nõukogu (EN) liikmeks astumiseks 7. mail 1992. Nelja aasta jooksul jälgis nõukogu tähelepanelikult riigi arengut ning tegi omalt poolt hulgaliselt ettekirjutusi. 1995. aastal Tšetšeenia sõja tõttu peatatud liitumisprotsess taaskäivitati Venemaa lubadustele tuginedes ning 28. veebruaril 1996 sai Venemaast Euroopa Nõukogu liige tingimusel, et ta kohustub tunnustama EN statuudis sätestatud üldisi kohustusi, mis puudutavad esmajoonel demokraatiat, õigusriiki, inimõigusi ja põhivabadusi. Samuti nõustus Vene Föderatsioon täitma määratud tähtsajooksul hulga Euroopa Nõukogu Parlamentaarse Assamblee seatud kohustusi, millest nimetan siinkohal ära peamised.

Muude lubaduste kõrval võttis Venemaa tookord kohustuse tagastada teistele EN liikmesriikidele Venemaa territooriumil asuvad kultuurivarad, viia kolme aastaga Moldovast väed välja ning keelduda resoluutselt igasugustest relvaähvardustest naabrite vastu. Dokumentis leidub ka kaudne viide Tartu rahule – artikkel piirivaidluste lahendamise, toetudes

rahvusvahelistele lepingutele – ning kohustus hukka mõista "lähivälismaa" mõiste. Erilist märkimist väärib Venemaa kahe silma vahelt „sisse lipsanud” väljend „okupeeritud Balti riigid” (paragrahv 7, XII).

Euroopa Nõukogu Parlamentaarne Assamblee

ARVAMUS nr 193 (1996)

Venemaa taotlusest Euroopa Nõukogu liikmeks astumiseks

/.../

3. 2. veebruaril 1995. aastal liitumisprotseduur peatati Tšetšeenia konflikti tõttu. Sama aasta 27. septembril protsess taaskäivitati põhjendusel, et Venemaa pühendub edaspidi poliitilise lahenduse leidmisele ning et väidetavaid ja dokumenteeritud viiteid inimõiguste rikkumisele uuritakse.

4. Tšetšeenia konflikti pole võimalik jõuga lahendada. Piirkonnas ei saabu rahu ega lõppu terroristlikele rünnakutele ilma poliitilise lahendusega, mis põhineb läbirääkimistel ja Euroopa demokraatlikel väärtustel.

6. Jätkuvat progressi kinnitasid Euroopa Nõukogule föderatsiooni president, peaminister, Riigiduum esimees ning Föderatsiooninõukogu esimees oma kirjas 18. jaanuarist 1995.

7. Nende kinnituste ning järgnevate kaalutluste ja kohustuste põhjal usub assamblee, et Venemaa – statuudi 4. artikli tähenduses – on ilmselgelt huvitatud ja võimeline lähemas tulevikus täitma Euroopa Nõukogu liikmesuse sätteid, mis on kirjeldatud artiklis 3 (“Iga Euroopa Nõukogu liige peab tunnustama õigusriigi põhimõtteid ning kõigi tema jurisdiktsiooni all olevate isikute inimõiguste ja

põhivabaduste kasutamist ning tegema ausat ja tõhusat koostööd I peatükis märgitud nõukogu eesmärkide realiseerimisel...”):

VII. need isikud, kes tuvastatakse süüdi inimõiguste rikkumises, antakse kohtusse – iseäranis seoses sündmustega Tšetšeenias;

VIII. tõhus ellurakendamine tagatakse õigustele, mis on kaitstud põhiseaduse artikliga 27 ning liikumisvabaduse ning elukoha valiku õiguse seadusega;

IX. kinnipidamistingimusi parandatakse vastavalt Euroopa vanglareeglistikku käsitlevale soovitusel R(87)3: iseäranis parandatakse viivitamatult praktiliselt ebainimlikke tingimusi mitmetes kohtueelsetes kinnipidamisasutustes;

XII. Vene Föderatsioon aitab okupeeritud Balti riikidest varemalt küüditatud isikutel või küüditatute järglastel kodumaale tagasi pöörduda vastavalt spetsiaalsetele kodumaale naasmise ja kompensatsiooniprogrammidele, mis tuleb selleks otstarbeks välja töötada.

9. ...erilist tähelepanu tuleb pöörata inimõiguste valdkonnas tegutsevate valitsusväliste organisatsioonide toetamisele ja tugevdamisele ning kodanikuühiskonna rajamisele.

10. Parlamentaarne Assamblee märgib, et Vene Föderatsioon jagab täielikult arusaama ja tõlgendust võetud kohustustest, mis on kirjas paragrahvis 7, ning kavatab:

VII. lahendada nii rahvusvahelised kui ka siseriiklikud vaidlused rahumeelselt (kohustus, mis lasub kõigil Euroopa Nõukogu liikmetel), keeldudes resoluutselt mis tahes relvaähvardustest oma naabrite vastu;

VIII. viima lõpule lahendamata rahvusvahelised piirivaidlused rahvus-

Scanpix

Tšetseeni noormehed palvetamas sugulaste haudadel. Aprill 2007, Za-Vedeno küla Tšetseenias.

vahelisest õigusest lähtuvalt, pidades kinni olemasolevatest rahvusvahelistest lepingutest;

IX. ratifitseerima kuue kuu jooksul EN liikmeks saamisest 21. oktoobril 1994. aastal Venemaa ja Moldova valitsuse vahel sõlmitud lepingu ning jätkama 14-nda Armeed ja selle varustuse väljaviimist Moldova territooriumilt tähtajaga kolm aastat alates lepingu allkirjutamisest.

XI. hukka mõistma kontseptsiooni kahest erinevast välisriikide kategooriast, mille läbi mõningaid riike käsitletakse kui erilist mõjupiirkonda nimega “lähivälismaa”;

XII. läbi rääkima nõuete osas, mis puudutavad teiste Euroopa riikide kultuuriväärtuste tagastamist ad hoc korras, mis diferentseeriks erinevat tüüpi varad (arhiivid, kunstiteosed, hooned etc.) ja omandilise kuuluvuse (avalik, era või institutsionaalne);

XIII. tagastama viivitamatult usuliste institutsioonide varad;

XIV. lahendama kiirelt kõik küsimused, mis puudutavad Euroopa

Nõukogu liikmesriikide nõudeid vara tagastamisele, esmajoones arhiive, mis viidi Moskvasse 1945. aastal;

XV. lõpetama otsekohe piirangud nende isikute rahvusvahelisele reisimisele, kes on teadlikud riigisaladustest, erandiga piirangutele, millega on üldiselt nõustunud kõik Euroopa Nõukogu liikmesriigid, ning hõlbustama päringute teostamist arhiividest, mida hoitakse Vene Föderatsioonis;

XVII. muutma föderaalsete julgeolekuteenistuste seadust, et viia see kooskõlla Euroopa Nõukogu põhimõtete ja standarditega ühe aasta jooksul liitumisest: iseäranis tuleb kaotada Föderaalsete Julgeolekubüroo õigus omada ja ülal pidada kohtu-eelseid kinnipidamisasutusi;

XIX. vähendada, kui mitte lõpetada väärkohtlemis- ja surmajuhtumid kaitseväs väljaspool sõjalisi konflikte;

XX. püüdlema õigusreformi poole, viies kogu seadusandluse kooskõlla Euroopa Nõukogu põhimõtete ja standarditega: iseäranis Presidendi dekreeti nr 1226 tuleb muuta viivitamatult;

XXIV. tunnustama rangelt rahvusvahelise humanitaarseaduse sätteid, kaasa arvatud relvastatud konfliktide korral oma territooriumil;

XXV. tegema heas usus koostööd rahvusvaheliste humanitaarorganisatsioonidega ja võimaldama neil läbi viia oma tegevusi Venemaa territooriumil kooskõlas nende mandaadiga;

Euroopa Nõukogu loodi 1949. aastal, toetudes sellistele väärtustele nagu Euroopa ühispärand, inimõigused ja demokraatia. Euroopa Nõukogu eesmärgiks on saavutada suurem üksmeel oma liikmesriikide vahel, kaitstes inimõigusi, poliitilist vabadust ja õigusriiki – demokraatia põhiluseid. Euroopa Nõukogu liikmeks võib saada iga riik, juhul kui ta neid põhimõtteid tunnustab. Euroopa Nõukogus on nelikümmend kuus liikmesriiki. Eesti on Euroopa Nõukogu liige 1993. aastast. Euroopa Nõukogu ei ole Euroopa Liidu institutsioon. ■

Kokoomuse noor esimees Jyrki Katainen ja peasekretär Taru Tuunonen valimispäeva õhtul – Soome Lootus on võitnud!

Berit Teeäär

Kansallinen Kokoomus – Soome valimiste võitja

Aimar Altosaar

Soome parlamendi, Eduskunta 2007. a valimiste võitjaks peetakse ühel meel el paremsentristlikku Kokoomust. Sellele vaatamata, et tegelikult sai nii hääli kui ka ühe parlamendikoha enam eelmise valituse juhtpartei – tsentristlik Keskusta –, on senist 40 saadikukohta 10 võrra kasvanud ning sotsiaaldemokraadid kolmandaks tõrjunud Kokoomuse tulemus Soome väljakujunenud poliitikas märkimisväärne ja suurt edu tähistav muutus. Isegi Eestis on kolmede viimaste valimiste tulemusi analüüsides näha mõningase stabiilsuse ja erakondade mustri väljakujunemist, Soomes aga on esikolmikku koosseis juba aastakümneid sama.

Enamasti kolmiku edukaimad ning 2003. aastal teiseks langenud sotsid olid nende valimiste suurimad kaotajad. Analüütikud ennustasid enne valimisi väga

täpselt, et sotsiaaldemokraatide tavapärase põhivalijaskonna – suurtööstuse palgatöölise – arvukuse vähenemine kogu majanduse struktuuri muutumise tõttu viib sotside tagant ära palju hääli. Helsingi ja selle lähiümbrus – Kokoomuse valijaskonna kants – on aga viimastel aastatel jõudsalt arenenud ja ka arvukuselt suurenenud.

Nii nagu Eestiski, leidsid Soome poliitilised vaatlejad, et kõigi kolme suur-erakonna valimisplatvormid ja lubadused olid raskesti eristatavad. Erakondade suurimad erinevused puudutavad välispoliitilist arengut, näiteks suhtumist Soome NATOga ühinemisse, mida Kokoomus toetab. Välispoliitika ei kujunenud aga kampaania oluliseks teemaks. Tõenäoliselt oleks Kokoomus NATO-teemal üsna üksi jäänud!

Siiski kinnitasid nii analüütikud kui ka Kokoomuse valimismeistrid, et erakonna kampaania oli seekord tavatult rahva-

SUOMEN
Toivo
KOKOOMUS

lähedane ja avatud, mida suhteliselt väljapeetud kodanlikult erakonnalt ei oodatud. Kokoomuse noor esimees Jyrki Katainen toonitas kohe pärast valimistulemuste selgumist, et võitsid väärtused. Kindlasti oli aga Kokoomuse edu taga ka nende endine esimees, karismaatiline tipp-poliitik Sauli Niinistö, kes kogus oma valimisringkonnas Uusimaa läänis üle 60 000 hääle – Soome ajaloos enneolematu tulemuse. Eesti tippväliskogujast erinevalt sai Sauli oma hääled mitte tõrjumaks ebaseeldivat poliitilist jõudu võimult, vaid kui soomlastele oluliste väärtuste kandja ja lugupeetud riigimees. ■

Ameerika presidendivalimised – kõik on võimalik

Martin Helme

Ameerika poliitikas toimub lõputu ja armutu poliitikatsükkel – iga paaris aasta novembris valitakse mõnes osariigis kubernere ja kohalike kongresside saadikuid, samuti valitakse täiesti ümber föderaalset kongressi alamkoda esindajatekoda ja kolmandik ülemkojast senatist. Igal neljandal aastal aga lisandub kõigile teistele valimistele see suur – presidendivalimine.

Järgmised presidendivalimised on USAs 2008. aasta 4. novembril.

Seekordne presidendikampaania on Ameerikas mõnevõrra eriline. Esiteks käivitatakse kampaania rekordiliselt vara. Peaaegu kõik kandidaadid, kellelt oodati,

et nad kandideerivad, on oma kampaania ametlikult käivitanud. Märkimisväärne erand on veel vaid endine esindajatekoja spiker, tõsikonservatiiv Newt Gingrich. Rekordeid on purustatud ka raha kogumise vallas. Demokraatide üks favoriite Hillary Clinton kogus selle aasta esimese kvartaliga peadpöörivad 26 miljonit dollarit.

Tausta loob valimistele kindlasti seegi, et Ameerika on sõjas, ning eelmiste valimiste – nii 2004. aasta presidendivalimiste kui ka 2006. aasta vahevalimiste – eeskujul käib peamine poliitiline võitlus välis- ja julgeolekupoliitika üle.

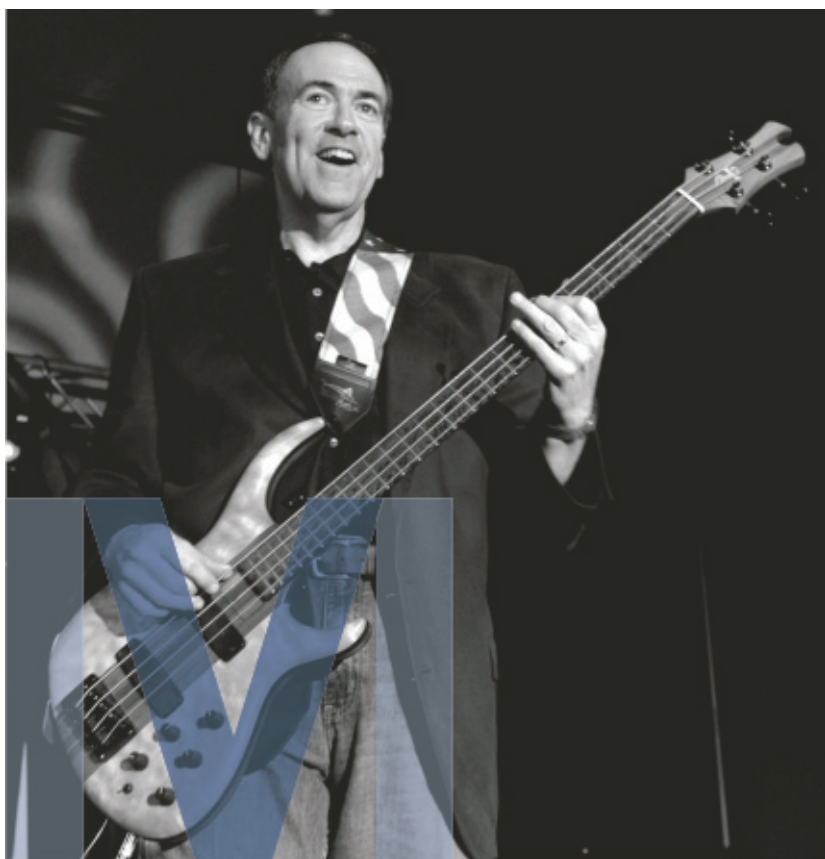
Kuna Ameerika on presidentaalne riik, loetakse võimuparteiks seda, kelle käes on Valge Maja. Niisiis on võimuparteiks parajasti vabariiklik partei. Demokraa-

did, kel on absoluutne enamus nii esindajatekojas kui ka senatis, on opositsioonis. Sellest lähtuvalt alustame peamiste kandidaatide vaatlemist vabariiklikust parteist.

GOP ehk Grand Old Party kasutab oma sümbolina elevanti. Eelolevail valimistel on partei pigem ebatavalises seisus, sest ametist lahkuva presidendist asepresident on selge sõnaga kinnitanud, et ei kavatse kandideerida. Seega pole parteil „troonipärijat“, kandidaati, kes võiks arvestada nii partei juhtkonna kui ka lihtliikmete selge toega ning iseenesestmõistetavalt oma partei kandidaadiks saamisega üldvalimistel. Selle asemel on tegu avatud väljaga, kus igat masti ambitsioonikad poliitikud oma õnne katsuvad.

Välja on kujunenud kolm põhitegijat ja üks küsimärk. Enamikus arvamusküsitlustes on partei liikmete hulgas praegu kõige populaarsem Rudy Giuliani, „Ameerika linnapea“, nagu teda hüütakse. Poliitikuna on Giuliani end tõestanud New Yorgi linnapeana. Erilisi punkte noppis ta 11. septembri terrorikriisi ajal, mil suutis linn suuresti tänu tema otsusekindlusele ja külmale peale hoida toimimas tähtsamad infrastruktuurid, toime tulla rahva evakueerimisega ning lõpuks linna ka kriisist välja tuua. Giuliani sai meeriks ajal, mil New York oli maailma üks kuritegelikemaid linnu, mis vaikus ülepaistatud ja kontrollimatu sotsiaalabi tõttu ka pankroti piiril. Tema ajal vähendati järsult kulukaid ja

Scampix

Vabariiklaste presidendikandidaat, endine Arkansasese kuberner Mike Huckabee esinemas koos oma bändiga „Capitol Offense“ partei kogunemisel Abraham Lincolnli Ühenduse õhtusöögil Iowas. Aprill 2007.

Vabariiklaste presidendikandidaat senaator John McCain visiidil Bagdadis. Aprill 2007.

Scanpix

ebatõhusaid sotsiaalprogramme ning rakendati kuritegevuse vastu nulltolerantsi ehk täisleppimatus poliitikat. Ühtlasi vähendati linnas vohavat bürokraatiat. See kõik võimaldab Giulianil end näidata fiskaalse konservatiivina ning tema jõuline tegutsemine terrorirünnakute ajal pluss pistriklik liin välispoliitikas teevad temast parempoolsetele ahvatleva kandidaadi.

Giulianil on aga võimalik et ületamatuid probleeme. Ta toetab nimelt üheselt aborti. Abort on Ameerikas väga terav poliitilise võitluse teema ning paremkonservatiivne valija lihtsalt ei toeta aborti pooldavat poliitikut. Päris kindlasti ei toeta abordipooldajat vabariikliku partei mõjuvõimas kristlik tiib. Religious right ehk parempoolsed usklikud on aga vabariikliku partei tuumikvalija ja kõige usaldusväärsem tasuta kampaania abivägi. On väidetud, et ilma parempoolsete kristlaste aktiivse toetuseta pole viimastel aastakümnetel suutnud ükski vabariiklane presidendivalimisi võita. Tegu võib olla liialdusega, kuid riigis, kus kõigub valimisaktiivsus 50 protsendi ringis, on asjaolu, et tuumikvalija jääb lihtsalt koju, kahtlemata kaotus, mida on väga raske kompenseerida.

Giulianil on teinegi saatuslik viga – ta on niinimetatud second amendment'i (põhiseadusega kaasas käiv õiguste

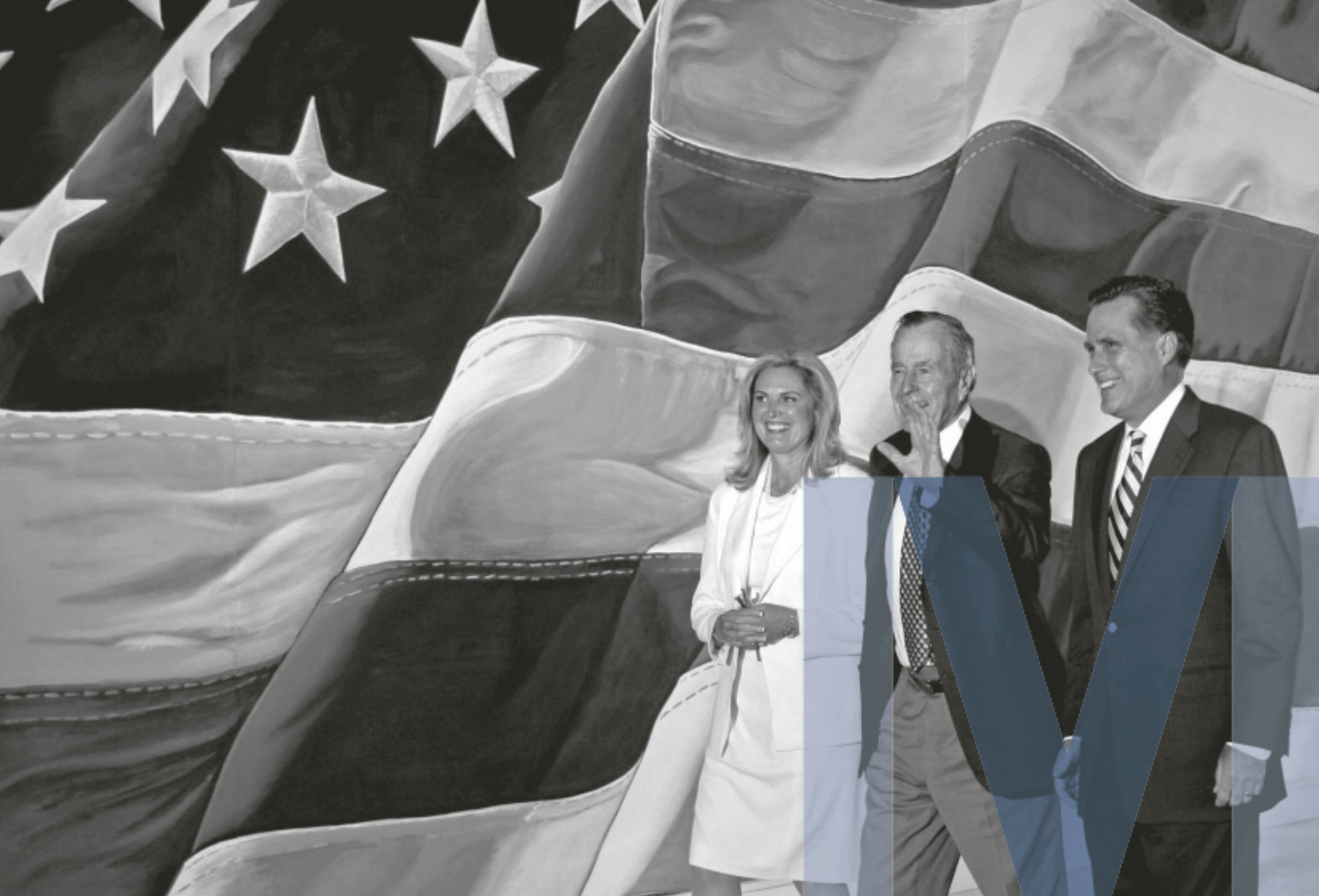
deklaratsioon, mille teine paragrahv tagab igale isikule relvakandmisõiguse) vastane. Giuliani on aastaid võidelnud relvade vaba müügi ja kandmise vastu ning kehtestanud oma linnapea karjääri jooksul piiranguid, mis on hiljem ülemkohtus tühistatud. Peale selle on “Ameerika linnapea” juba lausa kolmandat korda abielus ja kuigi Ameerika valija on Ronald Reaganist peale nõustunud hääletama ka lahutatud presidendikandidaadi poolt, ei tule sopalehtede üles kedratud pikantsed draamad kampaaniale kasuks.

Seega on Giulianil praegu küll suur toetus, kuid on väga raske ette kujutada, et ta võidab vabariikliku partei toetuse. Kui see tal aga õnnestub, on ta kahtlemata väga konkurentsivõimeline üldvalimistel, sest laiemat elektoraati ärritab tema abordilembus ja relvavastatus tunduvalt vähem kui vabariiklasi endid.

GOPi teine juhtkandidaat on Arizona senaator John McCain. McCain pidi presidendiks saama juba 2000. aastal, kuid kaotas ülimalt rämpaseks läinud eelvalimiskampanias George W. Bushile, kelle peale kannab ta vimma väidetavalt siiani. McCaini tugevaid külgi on samuti jõuline joon julgeolekupoliitikas. Endise Vietnami sõja veteranina, kes sõjas vangi langes ja mitu aastat vangilaagris veetis, on ta ka veendunud antikommunist.

McCain ei ole kunagi suhtunud ei kergeusklikult ega leebelt NSV Liitu / Venemaasse, mees on mitu korda Eestit külastanud. Tal on selgelt eitav hoiak abortidesse ning jaatav hoiak relvadesse. Ometi ei salli religious right teda silmaotsaski, sest McCain on seda tiiba oma parteis korduvalt teravalt kritiseerinud ja lausa solvanud. Samuti oli ta üks peamisi tegelasi, kes surus läbi kampaania rahastamise seaduse, mida peavad parempoolsed ameeriklased jõhkraks sõnavabaduse piiramiseks. Seaduse eesmärk oli vähendada raha ja erigruppide tähtsust valimisprotsessiks, välja tuli aga nagu alati – raha ja survegruppide osatähtsus on hoopis suurenenud. McCaini kahjuks räägib ka tema vanus – ta on praegu 70aastane ning varasemate kampaaniatega võrreldes silmanähtavalt tõntsime ja tuhmime. Kõikidest vabariikliku partei kandidaatidest peetakse McCaini kõige rohkem „ametlikuks” ehk establishment’i kandidaadiks, kuid see on tiitel, mis võib talle pigem kahju kui kasu tuua.

Vabariikliku partei esikolmik on ka endine Massachusettsi kuberner Mitt Romney. Romney tegeles enne poliitikasse minekut äri ja teenis riskinvestorina korraliku varanduse. Kubernerina oli ta ülimalt edukas, tuues vasakpoolse Uus-Ingliismaa osariigi välja

Scanpix

Vabariiklaste presidendikandidaat, endine Massachusettsi kuberner Mitt Romney koos abikaasa Ann Romney ja USA ekspresidendi Georg Bushiga Texases A&M Ülikoolis. Aprill 2007.

eelarvekriisist ning surudes läbi mitmeid reforme. Romney probleemiks võib kujuneda see, et ta on varasemais kampaaniates teinud silma liberaalidele – ilma selleta poleks üliliberaalses Massachusettsis valimisvõit ilmselt mõeldavgi. Nii on ta varem olnud leplik homoabiellude ja abortide asjas. Nüüd on ta oma seisukohti revideerinud ning kinnitab, et tema meelemuutus on siiras ja pöördumatu. Flip-flop'i ehk tuulelipluse kõrval on Romney probleem ka tema vähene tuntus üle riigi. Samuti teeb kampaaniale kahju asjaolu, et ta on mormoon – ebatavaline usk isegi Ameerika mõistes.

Ükski nimetatud kolmest peakandidaadist ei ole aga tõeline ega veenev konservatiiv. Seetõttu spekulieritaksegi, et endine esindajatekoja spiiker Newt Gingrich võib saabuval sügisel teatada oma kandideerimisest. Gingrich on öelnud, et kandideerimist ta ei välista, kuid teeb seda vaid juhul, kui sõelale ei jää ühtegi tõsist konservatiivi. Kuigi vabariiklaste seas on hulk vähem tuntud tõsikonservatiive – näiteks kongresmen

Tom Tancredo või endine Arkansas kuberner, kunagine baptistlik jutlustaja Mike Huckabee –, pole siiani kasvanud neist ühegi toetusprotsent küsitlustes kahekohaliseks. Seega võib Gingrich otsustada teha „septembri üllatuse” ja pärast suvist hapukurgihooaega uuesti ägenenud poliitilises elus kõik kaardid segi lüüa. Säärane skeem on aga ülimalt riskantne, sest senised kandidaadid värbavad juba praegu helgemaid poliit-tehnoloogide ja meelitavad suurema rahakotiga rahajõmme oma toetusmeeskonda. Pole aga kahtlust – kui Newt Gingrich end üles seab, jooksevad konservatiivid massiliselt tema kampaaniat toetama.

Gingrichi põhiprobleem polegi mitte eelhääletus, vaid üldvalimised. Ta on üks vastuolulisemaid poliitikuid Ameerikas, keda ühelt poolt palavalt armastatakse, vastaste poolt aga sama palavalt vihatkse. Selles mõttes on ta võrreldav näiteks Bill või Hillary Clintoniga. Gingrich oli 1994. aastal toimunud Vabariikliku revolutsiooni autor, mil tema koostatud „leping Ameerikaga” lõpetas 40aastase demokraatide võimuperioodi kongressis.

Igal juhul muutub valimiste dünaamika tunduvalt, kui ta kandideerida kavatseb.

Demokraatide puhul on kampaania taandumas kahe põhirivaali peale: Hillary Clinton ja Barack Obama. Hillary on presidendiks saamiseks valmistunud päevast, mil tema abikaasa Bill Clinton ametist lahkus. Just sel põhjusel lasi ta end demokraatide kantsist New Yorgist valida senatisse, tehes endale sel moel üleriigilist nime päris poliitikuna. Hillary meeskonna plaani kohaselt oleks eelvalimised pidanud olema puhas vormistamise küsimus – Clintonite poliitiline trust on Ameerikas vaieldamatult üks tõhusamaid ja jõulisemaid ning väga hästi finantseeritud. Alles poole aasta eest uskusid kõik, et tõsist konkurentsi demokraatliku partei seest Hillaryle ei tule. Ent tuli.

Konkurendiks on Barack Obama. Tegemist on segavereliselega, kelle ema on valge, isa aga Keeniast pärit neeger. Väike Obama elas lapsena mitu aastat Indoneesias, kus käis oma võõrasisa nõudel islami usukoolis. Sellest ajast on pärit ka tema lisanimi Hussein.

USA Esindajatekoja liige, vabariiklane Clay Shaw toetajatega peale konverentsi Fort Lauderdale's Floridas. November 2006

Scanpix

Obama on kahtlemata fenomenaalne tegelane. Kuigi viimase poliitiline platvorm on vähemalt sama vasakpoolne või isegi veel vasakpoolsem kui Clintonil, on tema põhisõnumiks poliitika uuendamine. Eelkõige räägib Obama kibestumise ja viha vähendamise vajalikkusest poliitikas. Sellise sõnumi tõttu on ta teravas kontrastis Clintoniga, keda peetakse külmaks, julmaks ja jõhkraks tegelaseks. Obama on viimastel kuudel küsitluste kohaselt järjekindlalt vähendanud oma vahet Clintoniga ning astub praegu talle juba kandadele. See on sundinud Clintonit käiku laskma oma jõuvõtted, mis aga paljastavad veelgi enam tema jõhkrat iseloomu ning suurendavad seeläbi Obama toetust. Kui Clintoni probleem on, et teda ja tema seisukohti kõik teavad, teadjustest paljud aga ainuüksi nime peale vihast vahutama hakkavad, siis Obama probleem on taas vähene üleriigiline tunnus. Samuti on kõigest hoolimata väga raske ette kujutada, et Ameerika valib endale mustaverelise presidendi.

Kuigi mõned vaatlejad usuvad, et Clinton – puhtast külmast kalkulatsioonist

lähtuvalt – kutsub Obama oma asepresidendi, on see ebatõenäoline. Need kaks rivaali on paratamatult sunnitud omavahel maha pidama nii jõhkra duelli, et hilisem koostöö tundub peaaegu võimatu. See omakorda võib anda võimaluse demokraatliku partei kolmandale kandidaadile John Edwardsile.

Edwards oli 2004. aastal demokraatliku partei asepresidendi kandidaat John Kerry meeskonnas, kuid ei osutunud valituks. Ta on ühe ametiaja olnud ka Põhja-Carolina senaator. Enne poliitikasse minekut tegutses ta advokaadina, teenides suurfirmadele miljoneid mitmesuguste kahjunõuete esitamisega. Edwardsi platvorm on kõigist nimetatuid kõige vasakpoolsem, tema põhisõnum on „kaks Ameerikat”, üks vaene, teine rikas. Lõhe kaotamiseks peab ta vajalikuks rikkuse ümberjagamist.

Kuna kampaania on käivitunud ebatavaliselt vara, jõuab see kindlasti veelgi üllatusi tuua. Paljud vaatlejad usuvad, et valimispäevaks on rahvas põhikandidaatide nägudest nii lõputult tüdinud, et see toimib juba kandidaatide vastu.

Igatahes pole praegu võimalik veel kuidagi ennustada, kes saab ühe või teise partei ametlikuks kandidaadiks või kes võidab valimised. Suure tõenäosusega on tulevane Ameerika president siiski üks eespool loetletud isikuist.

Martin Helme (1976). Lõpetanud Tartu Ülikooli ajaloolasena, töötanud õpetaja ja ajakirjanikuna, 1995-2000 EV Välisministeeriumis. Juhtis uurimiskeskust Vaba Euroopa. Praegu eraettevõtja. ■

Ameerika Ühendriikidel on ees erilised valimised

Jan Surotschak

USA Vabariiklaste

Rahvusvaheline Instituut

Milliste tulemustega päädivad järgmised Ameerika Ühendriikide valimised, on poolteist aastat enne 2008. aasta 4. novembri valimispäeva veel vara öelda. Kas suudavad demokraadid säilitada napi enamuse senatis ja mõnevõrra ulatuslikuma toetuse esindajatekojas? Kas õnnestub vabariiklastel jääda pärast Georg W. Bushi erruminekut Valge Maja peremeesteks ka järgmiseks, kolmandaks ametiajaks? Kas annab praegu nii kohalikul kui ka riigi tasandil toimuv võidujooks märku sellest, milliseks kujunevad järgmiste aastate poliitilised suundumused? Kui suurt rolli mängivad kampaanias sise- ja välispoliitilised küsimused? Neile küsimustele pole veel vastust.

Üht-teist võime öelda siiski juba praegu.

Mis on kaalul? Kõige lihtsam vastus oleks: väga palju. 2008. aasta üldistel valimistel valitakse USA 111. Kongressi kõik 435 liiget, igaüks neist ühemandaadilistest ringkondadest; 33 senaatorit eri osariikidest (kolmandik senati koosseisust valitakse ümber iga kahe aasta tagant) ning kõigi osariikide delegaadid valimiskogusse, kelle ülesanne on valida järgmine Ameerika Ühendriikide president, kes astub ametisse 21. jaanuaril 2009. Peale selle valitakse 11 kubernerit, samuti mitme osariigi esindajatekodade ning senatite liikmed. Valitakse ka suur hulk munitsipaalametnikke.

Kui palju see kõik maksma läheb? Seekordseil valimistel on kahtlemata oodata USA ajaloo kõige kallimaid kampaaniaid. Prognooside kohaselt ulatuvad üksnes presidendiheitleuse kulud miljardi dollarini. Kandidaatide 15. aprillil esitatud aruannete põhjal võib öelda, et kampaaniavahendite kogumine on täies hoos. Vabariiklaste esindajaist on

Massachusettsi osariigi endine kuberner Mitt Romney kogunud 2007. aasta esimese kolme kuuga 23 miljonit dollarit. Endine New Yorgi linnaapea Rudy Giuliani 15 miljonit (sellest ainuüksi märtsis 10 miljonit) ning senaator John McCain 12,5 miljonit dollarit. Demokraatide edetabelit juhivad senaator Hillary Clinton 26 miljoni dollariga, järgnevad senaator Barack Obama 21 miljoni ja senaator John Edwards 14 miljoni dollariga.

Kui palju on kandidaate? Lihtsaim vastus oleks: palju. Need on kaheksakümne aasta järel esimesed presidendivalimised Ameerika Ühendriikides, kus ei ametisolev president ega asepresident astu kandidaadina üles. See tähendab, et plats on kõigile vaba ning mõlema põhilise erakonna poolt on võistlustulle astumas suur hulk kandidaate. Washington Post nimetab demokraatide hulgast kokku üheksat ning vabariiklaste ridadest neljateistkümnet kandidaati. Demokraatide poolel: senaatorid Joe Biden, Hillary Clinton, Chris Dodd ja Barack Obama, endised senaatorid John Edwards ja Mike Gravel, endine asepresident Al Gore, kongresmen Dennis Kucinich ja kuberner Bill Richardson. Vabariiklaste kandidaatidena: senaatorid Sam Brownback, Chuck Hagel ja John McCain, endine senaator Fred Thompson, endised kubernerid Jim Gilmore, Mike Huckabee, George Pataki, Mitt Romney ja Tommy Thompson, endine esindajatekoja spiiker Newt Gingrich, endine linnaapea Rudy Giuliani ning kongresmenid Duncan Hunter, Ron Paul ja Tom Tancredo. Mitmed neist pole muidugi tõsiseltvõetavad võistlejad ning langevad välja lähikuude jooksul. 23. aprilli seisuga juhtis enamiku küsitluste alusel võistlust vabariiklaste esikandidaadi kohale umbes 12 protsendiga Rudy Giuliani, demokraatide edetabelit juhivad Hillary Clinton 10 protsendiga Barack Obama ees. Kampaania on alles selles

järgus, et igasugusteks üllatusteks tuleb valmis olla.

Lõpuks aga, millal ameeriklased õigupoolest hääletama hakkavad? Juba vähem kui aasta pärast, 14. ja 21. jaanuaril 2008 korraldavad erakonnad Iowa osariigis oma üldkogud, mis annavad inimestele esimese võimaluse konkreetsete kandidaatide toetamiseks. Iowa üldkogudele järgnevad kohe New Hampshire'i eelvalimised ning veebruari alguses eelvalimised veel mitmes osariigis. Niisiis peaks samal ajal aasta pärast olema juba üsna selge, kellest saavad kummagi erakonna kandidaadid Ameerika presidendi ja asepresidendi kohale 2008. a novembris toimuvail valimistel.

Kas me mõistame Lähis-Ida tegelikkust?

PhD Jana Hybášková
Euroopa Parlamendi liige

Euroopa Liidu Lähis-Ida poliitika seisab otsustava küsimuse ees: kas inimõigusi austavate, turumajandusel ja võimude lahususel põhinevate demokraatlike riikide kooselu islamiga on üldse võimalik? Tänapäeva Euroopas elab rohkem moslemeid kui näiteks tšehhe. Euroopa õhuloss on kokku varisenud. Vaid lihtsameelsed usuvad, et ELi naabruspoliitika realiseerub neutraalses keskkonnas ning investeeringute vähesus või täielik puudumine selles piirkonnas ei muuda midagi. Venemaa mõju järsk kasv Türgis ja Süürias, Iraani mõju Palestiinas, Liibanonis ja Süürias ning Türgi huvid kurdi küsimuses tõestavad vastupidist. Tegevusetus tähendab kaotatud elusid, vajadust tuhandete sõdurite järele rahuvalvekontingentides, tohutul hulgal majandusabi. Jätta Lähis-Ida üksi on teostamatu ja absurdne soov, mis pikemas perspektiivis paisutab kulutusi ja kahandab turvalisust.

Araablased peavad riiklust islami asjaks, süsteemiks, milles islami kogukond umma ning islami õigus tõesti toimivad. Riigi ülesehitus ei pea ilmtingimata vastama eurooplaste harjumuspärasele ettekujutusele. Euroopa Liidul oleks aeg aru saada, et see, mida me Lähis-Idas ehitame ja kaitseme, pole ilmtingimata see, mida kohalikud elanikud soovivad.

Liibanonis ei eksisteeri riiki 1986. aastast peale. President Abbas'i sõnul pole Palestiina riigi loomine päevakorral. Afganistani riigi moodustab õigupoolest vaid pealinna ümbritsev kahekümne kilomeetri laiune ala. Pakistan ja Liibüa seisavad koos vaid sõjalise diktatuuri tõttu. Egiptus ja Süüria ei suuda kaotada juba aastakümneid võimutsevat sõjaväeriiki. Iraanis valitseb de facto teokraatia, kus ajatolla Hamenei võim pärineb otse

Jumalalt, keda ta esindab. Saudi Araabia, Kuveit, Bahrein, Katar, Omaan, Jordania ja Maroko on absolutistlikele feodaal-perekondadele kuuluvad lääniriigid. Alžeerias möllab kodusõda kui kulutuli. Ainus töötavate ja väljakujunenud institutsioonidega riik on Egiptus, mida ähvardab president Mubarak'i valitsusaja läheneva lõpu järel kaos.

Lääne riiklus kujunes välja sünteesina juudikristlikust religioonist ja eelkristlikust Rooma õigusest, Roomast valitsetavast piiskoplikust kirikustruktuurist, Kreeka kultuurist ja germaani ilmalikust poliitilisest võimust. Islami maailmas on islam kõige alus – õiguse allikas, võim, riiklus. Šariaat, muhamedi ja koraani pärimusi tõlgendav seaduste kogu, osutab, kuidas islamit täiuslikult teostada. Umma – usklike kogukond – on šariaadi järgi ainus aksepteeritud ühiskondlik kogum. Kõik see, mis ei mahu šariaadi raamidesse, pole osa islamist. Riik on ühiskondlik organisatsioon, mida haldab Jumala esindaja maa peal – kaliif. Ta haldab riiki viisil, mis annab moslemitele võimaluse moslemiks olemist parimal viisil ellu viia.

Ei tohiks kedagi üllatada, et seniste riikide säilitamine või isegi tsentraalse võimu haaramine pole islami liidrite poliitiline eesmärk. Koos Türgi Osmani impeeriumiga hukkus ka kalifaat. Administratsioon ja võim siirdusid koloniaalvõimude ja koloniaaladministratsiooni kätte. Pärast Lääne jõudude äkilist lahkumist Teise maailmasõja järel tekkisid Lähis-Idas uued laastatud seisus riigid. Traditsiooniliste kodanlike perekondade asemel oli võim relvajõudude ja julgeolekuteenistuste käes. Liibüa, Alžeeria, Tuneesia, Süüria, Iraak, Egiptus ja Liibanon on miljonitele araablastele ainukordne kogemus ilmalikust võimust. Ainus konkureeriv mudel on kalifaat, mida keegi enam ei mäleta. Ainus tõeline kogukond on umma – kogudus. Iraagis ei

ole võimu, mis sooviks saavutada kontrolli keskvalitsuse üle. Ei ole ka Liibanonis, Palestiinas ega Afganistanis. Ettekujutus õigusest kui universaalsest süsteemist, mis oleks lahus koraanist ja traditsioonidest, ei eksisteeri; ettekujutus demokraatlikust riigist pole olemas. Moslemi õigused on inimõigused, majanduse olemus on kauplemine – lihtne vahetamine, mitte lisaväärtuse teenimine. Rahaline huvi on patt.

Kohalike liidrite eesmärk on saavutada kontroll oma kogukonna, umma üle miilitsa, imaami ja julgeolekuteenistuse abiga ning saada sissetulekut naftast või heategevusmaksust. Hezbollah kontrollib Lõuna-Liibanonis sadakonda küla. Sedasama teeb šiaa liikumine Amal, sedasama umbes kolmkümmend sõjapealikku Iraagis. Iraagi valitsust käsitatakse kui kohalikku miilitsat. Sama kehtib president Karzai kohta Afganistanis ning islamistlike kohtute puhul Somaalias. Palestiinat pole olemaski. Gazas toimub verine konflikt Fatahi julgeolekuteenistuse pealiku Dahlani ning Hamasi vahel. Mitte kumbki neist organisatsioonidest pole huvitatud võimust Palestiina administratsiooni üle. Isegi pärslasi ei huvita Iraagi või Liibanoni valitsemine. Iraan

Scapix

Palvus Essaouira mošees Marokos. Alžiiiris ja Casablancas toimunud suitsiidiplahvatuste järel kutsus Maroko kuningas Mohammed VI (paremalt teine) Põhja-Aafrika riike moodustama ühisrinnet terrorismi vastu. 13. aprill 2007

tervitas mõranenud naabruse samuti, nagu tervitavad Süüria alaviidid Liibanoni killustamist. Purustatud Gaza on Egiptusele vägagi sobilik, samuti lõhenevad Afganistan pakistanlastele. Miilits, terrorism, fanatism ja kaos meie arvates; palve, džihaad, mošee ja selle kogudus, koraanikool madrasa (medrese) ja koraanihooldekodud – on elu islamis moslemi vaatenurgast. Hamasi, Hezbollah' või "Moslemi vennaskonna" korraldatud sotsiaalhooldus põhineb islamil. Heategevusmaks on feodaalarmee ja feodaalsüsteemi ülalpidamise aluseks. Eurooplased, kes on harjunud üldistuste põhjal hukka mõistma, annavad valesid hinnanguid.

Lahendus peitub arusaamises, et aastasadade pikkuse kasumiteenimise järel tuleb hakata Lähis-Idasse investeerima. Euroopa maksumaksjail ja valitsustel seisavad ees aastakümneid vältavad rahapaigutused poliitiliste omavalitsuste ja opositsiooni koolitamisega, vägede

saatmisega lahinguväljale ning haiglate ja koolide ehitamisega ja majandamisega. Euroopa Liidul tuleb piitsa ja prääniku meetodil sundida islamiriike looma funktsioneerivaid institutsioone, tööstuslikku tootmist, töökohti, maksusüsteemi, vaba ajakirjandust ning poliitilisi parteisid ja sõltumatuid kohtuid. See nõuab pingutust. Euroopa poliitikutel peavad võitlema mõju pärast korrumppeerunud kindralite, isehakanud islamitõlgendajate, kohalike mõrtsukate, hämarate feodaalklannide ja julmade palgamõrvaretega. EL teab, et see pole võimalik ühtede valimistega, tankide tulejõu ega isegi rahaga, nagu Palestiina näide kinnitab. Lähis-Ida näitab meile juba sajandeid, et poliitikas on kõik võimalik – aga mitte möödaminnes ja kiirmoodusel. Lahendus peitub pika perspektiiviga poliitikas, kannatlikkuses ja heas tahtes.

Filosoofidoktor Jana Hybšková on õppinud arabistikat ja orientalistikat Karli Ülikoolis Prahast ning tudeerinud aasta Kairo Ülikoolis. Ta on töötanud pikalt Tšehhi Vabariigi Välisministeeriumi Lähis-Ida ja Põhja-Aafrika osakonna juhatajana ning olnud Tšehhi Vabariigi suursaadik Kuveidis ja Kataris.

Euroopa Parlamendis juhib Hybšková delegatsiooni Iisraeliga suhtlemiseks ja kuulub delegatsioonidesse suhtlemiseks Palestiina Seadusandliku Nõukogu ning Iraaniga. Jana Hybšková valdab vabalt araabia keelt.

ERP-ED

Aasia: idatuul tugevneb

Raul Allikivi

*TLÜ rahvusvaheliste suhete osakond,
teadur*

Eesti välispoliitikas ei ole Aasia suund seni eriti oluline olnud. Tõenäoline maailmamajanduse ja –poliitika raskuse 21. sajandil on jäänud Eesti poliitikakujundajate silmis küllaltki marginaalseks.

Kui me räägime Aasia majanduslikust esiletõusust 21. sajandil, peame silmas eelkõige Hiinat. Aastatuhandeid maailma suurima majanduse moodustanud riik, mis oli sajand tagasi oma hiilgeaegade hale vari, on viimaseil aastakümneil näidanud muskleid ning saavutanud kahekohalisi majanduskasvu näitajaid. Praegu on Aasia suurimaid majandusriike siiski veel Jaapan, kuid Hiina kiire kasvu tõttu moodustas 2006. aastal maailma rahvarohkeima riigi SKT (sisemajanduse kogutoodang) juba 60% Jaapani SKTst. Kiire kasvu jätkumisel võib prognoosida Jaapani edestamist Hiina poolt juba lähema viie aasta jooksul ning kümnendi perspektiivis ei pruugi isegi USAst möödumine enam utoopia olla.

Kaks hüglast ajaloo küüsis

Majanduslikult teineteisele kasuliku sümbioosi moodustavad Hiina ja Jaapan pole poliitiliselt kaugeltki liitlased. Põhjused peituvad eelmisel sajandil aset leidnud ajaloolistes sündmustes. Jaapani imperialistlik poliitika ning aastatepikkune sõda Hiinas, osaliselt edukas olnud püüd oma suuremat naabrit endale allutada, on alles jäänud kibeda haavana paljude hiinlaste eneseteadvusse. Hiina valitsus, kes näeb Jaapani materdamises head võimalust rahva tähelepanu sisepoliitilistelt probleemidelt eemale juhtida, lisab samuti õli tulle. Kui ta just ise Jaapani-vastaseid avalikke väljastumisi ei korralda, ei tee ta ka midagi nende takistamiseks.

2006. aasta suvel Hiina ja Jaapani suhteid hinnates tuli tõdeda, et nende kahe riigi suhted olid kõige pingelisemad alates

diplomaatiliste suhete rajamisest 1972. aastal. Siseriiklikult ääretult populaarseks osutunud ning mitu tähtsat majandusreformi algatanud Jaapani peaminister Junichiro Koizumi edendas küll liitlusuhteid USAga, kuid samal ajal halvenes tunduvalt läbikäimine tema Aasia naabritega. Peamiseks põhjuseks võib pidada Koizumi enne peaministriks saamist valijaile antud lubadust külastada igal aastal Yasukuni templit. Jaapani nimel elu andnud miljoneid sõjaväelasi mälestava shinto templi rajas Meiji imperaator juba 1869. aastal ning see kujunes peamiseks kohaks, kus sõjaohvreid mälestada. Probleemaatiliseks sai templi külastamine 1978. aasta 27. oktoobrist, mil lisati templis mälestatavate nimekirja vaikselt rahvusvahelise sõjatribunali süüdimõistetud 14 sõjakurjategija nimed. Pärast seda on Jaapani imperialismi all kannatanud naaberriigid näinud peaministri iga templikülastust kui Jaapani militaristliku mineviku tunnustamist ning kartnud selle taassünni ohtu. Igale külastusele on järgnenud rahulolematust väljendavad noodid nii Lõuna- kui ka Põhja-Korealt ja eelkõige Hiinalt.

Teiseks suuremaks takistuseks Aasia kahe suurriigi suhete arengus on üllataval kombel saanud lihtne põhikooli aja-

looõpik. Teises maailmasõjas juhtunud valikuliselt kajastav ning Jaapani tegevust õigustav õppevahend on saanud Jaapani naabrite ning eriti Hiina terava kriitika osaliseks. „Õpikuprobleem”, millele lisandus Koizumi Yasukuni templi külastus, eskaleerus 2005. aasta kevadel koguni üle terve Hiina aset leidnud Jaapani-vastasteks rahvarahutusteks, milles rünnati valimatult nii Jaapani restorane kui ka muid Jaapani kapitalil põhinevaid ettevõtteid.

Aeg-ajalt kerkib esile ka eriarvamusi merepiiri üle ning kumbki riik väidab, et asustamata Senkaku saared kuuluvad just nimelt talle. Praegu on need vulkaanilised saared siiski Jaapani mõju all. Viimane on seni arreteerinud ja maalt välja saatnud kõik saartel maabunud Hiina aktivistid, samuti eemale peletanud kõik saarte lähedusse tulnud Hiina laevad. Saarte läheduses merepõhjas leidub maagaasi, mida tahaksid kasutusele võtta nii Hiina kui ka Jaapan.

Uued näod – uued tuuled?

Jaapani uus peaminister Shinzo Abe tegi ametisse asudes kõigile üllatuseks oma esimese välisvisiidi Hiinasse, andes lootust suhete paranemise võimalikkusse.

Scanpix

Jaapani uus peaminister Shinzo Abe (paremal) koos Hiina peaministri Wen Jiabaoga vastuvõtuseremoonil Pekingis. Jaapani peaministri riigivisiit Hiinasse, oktoober 2006.

Konservatiivi ja rahvuslase kuulsusega Abe puhul kardeti just tema võimetust suhteid naabritega siluda. Valimisvõitluses oli tema tugevaima vastaskandidaadi Yasuo Fukuda peamine eelis lubadus Hiinaga suhteid parandada ja Yasukuni templi külastamisest hoiduda. Suhted on ometi jäänud keeruliseks. Olgu põhjuseks siis Abe väljaütlemised Teises maailmasõjas Jaapani sõjaväge teenindanud hiina ja korea päritolu „mugavusnaiste” kohta või tema üldisem hägusus ajaloo kohta käivate vaadete väljendamisel.

Ka Pekingil on tugev motivatsioon konflikti elushoidmiseks. Majanduslikult kiire arengu läbi teinud Hiinas on palju siseprobleeme: dramaatiliselt suurenenud ebavõrdsus rikaste ja vaeste vahel, regioonidevahelised hiiglaslikud lõhed, võimaliku keskkonnakatastroofi oht. Kommunism ei ole enam ideoloogia, mis aitaks neid probleeme lahendada, ning nii ongi valitsuse toel pead tõstmas Hiina rahvuslus. Jaapan on lihtne märklaud ja tuleb tõdeda, et Hiina valitsus, kuigi küüniline, käitub ratsionaalselt.

Võib küsida, kuidas need kauged sündmused Eestit puudutavad. Ega praegu otseselt puudutagi. Ignorantsus arengu vastu 21. sajandi tõmbekeskuses võib aga viia selleni, et jääme oma ambitsioonides provintsiks ega suuda küllalt panustada, isegi mitte oma seisukohta võtta maailma tuleviku küsimustes. Hiina ja Jaapani vana vaen võib olla Aasia arengu üks peamisi tõkestajaid. Kui aga viha ei takista koostööd, siis saame Aasias näha kasvavat lõimumist ning senistele majandussidemetele võib kaasneda ka poliitiline mõde. ■

Lätil on raske Abrenest loobuda

Valdis Dombrovskis

Euroopa Parlamendi liige

Läti erakonna "Uus Aeg" juhatuse liige

27. märtsil 2007. aastal allkirjastasid Läti peaminister Aigars Kalvitis (Läti Rahvapartei) ja Venemaa peaminister Mihhail Fradkov Läti–Vene piirileppe. Lepe, mis ootab veel ratifitseerimist Vene Riigiduumas, tunnistab tänapäeval Põtalovo oblasti nime kandva Abrene piirkonna ametlikult osaks Vene Föderatsioonist.

Läti iseseisvus ja piirid

Enne Teist maailmasõda rajanes Läti ja Nõukogude Liidu piir 1920. aasta 11. augustil sõlmitud Läti–Vene rahulepingul. Selle kohaselt tunnistas Venemaa vastuväideteta Läti Vabariigi iseseisvust ja loobus igaveseks kõigist Venemaa suveräänsetest õigustest seoses läti rahva ja territooriumiga. Ajavahemikus 1920–1944 oli Abrene piirkond kodus 2–3 protsendile Läti elanikkonnast, moodustades 2 protsenti Läti Vabariigi territooriumist.

Läti Vabariigi põhiseaduse Satversmē artiklid 3 ja 77 sätestavad, et vabariigi piirid on kindlaks määratud rahvusvaheliste lepingutega ning Läti parlamendil pole õigust rahvusvaheliste lepingutega kinnitatud piire muuta.

Arutelu Abrene piirkonna teemal tõusis Läti poliitikas päevakorrale kohe pärast taasiseseisvumist. Eesti eeskujul kuulutasid Läti poliitikud pärast Nõukogu Liidu lagunemist okupatsiooni seadusvastaseks, samuti kuulutasid välja vabariigi taastamise „õigusliku järjepidevuse” alusel. Selle põhimõtte järgi reguleeris Läti ja Venemaa piiri endiselt 1920. aasta rahuleping, mille kohaselt kuulunuks Abrene Läti Vabariigile. Samal ajal kui

Läti nõudmised põhinesid rahulepingul, kinnitas Venemaa 1920. aastal sõlmitud rahulepingu õigustühiseks.

1992. aastal võttis Läti parlament vastu resolutsiooni, mis toetab nõudmisi Abrene piirkonnale ja kuulutab õigustühiseks dekreedid selle inkorporeerimisest Venemaa koosseisu. Venemaa keeldumine Läti nõudmistest nimetatud alade tagastamiseks põhineb omakorda 1975. aasta CSCE Helsingi lõppaktil, mille kohaselt ei revideerita II maailmasõja järgseid Euroopa riikide piire. Kõnealusel juhul on Venemaa poliitiline strateegia nii Läti kui ka Eesti suhtes sarnane, lähtudes täiesti erinevaist ajalookäsitlustest. Nii oleme korduvalt kuulnud Venemaa väidet, et Nõukogude Liit pole Balti riike kunagi okupeerinud. Õiguslikust aspektist pole ei Läti ega Venemaa omaks võtnud Rahvusvahelise Kohtu kohustuslikku jurisdiktsiooni. See asjaolu teeb Abrene probleemi lahendamise keeruliseks.

Piirilepingu allkirjastamise tingimused ja võimalused

Piirileping parafeeriti 1997. aastal pärast seda, kui Guntars Krastsi juhitud valitsus oli Moskva nõudmisi tunnustanud. Esmalt nõustuti tunnustama senise piiri puutumatus, hoolimata asjaolust, et okupatsioonieelse Läti ala Abrene asukoht teispool Läti piiri tuleneb territooriumi seadusvastasest üleviimisest okupeeriva riigi koosseisu. Teiseks nõustus Läti pool eemaldama piirilepingu tekstist viite 1920. aasta rahulepingule.

Lepingu tekstiga ääretult rahul olev Venemaa keeldus seda siiski allkirjastamast. Põhjuseks oli valearvestus – nimelt eeldas Venemaa, et piirilepingu puudumine võiks komplitseerida Läti liitumist NATO ja Euroopa Liiduga.

Euroopa Parlament

Pärast Läti liitumist mõlema organisatsiooniga 2004. aastal saabusid Venemaa poolelt uued signaalid piirileppe allkirjastamiseks. Allkirjastamiseks valiti sobiv aeg ja koht – 10. mail 2005 toimuvad Teise maailmasõja lõpu 60. aastapäeva pidustused Moskvast. Väljakuulutatud kuupäev ja kontekst intensiivistasid Lätis toimuvaid vaidlusi riigi annekteerimise üle Nõukogude Liidu poolt ja Venemaa okupatsiooni-eitusest. Seetõttu otsustasid valitsusametnikud, et lepingu allkirjastamine viiteta 1920. aasta rahulepingule pole võimalik ning Läti positsiooni selgitav deklaratsioon tuleb leppele lisada.

Deklaratsioon võeti vastu 2005. aasta 29. aprillil vastusena Venemaa hoiatustele ning kinnitamaks Läti soovi allkirjastada lepe Läti Vabariigi õiguslikku järjepidevust kahjustamata. Deklaratsioon kinnitab, et piirilepe ei mõjuta mingil moel Läti riigi ega tema kodanike 1920. aasta rahulepinguga kaasnevaid õigusühesid ega rahvusvahelisest õigusest lähtuvat [1990. aastal ennistatud] põhiseadust. Tõlgendades piiri kui de

Protestimiiting Lāti Parlamendi ees Abrene piirkonna loovutamise vastu. 8. veebruar 2007

Scanpix

facto eraldusjoont, kinnitab deklaratsioon, et piirileppe eesmärk on tagada koostöö ja hõlbustada seda nii „mõlema riigi ja nende elanike huvides kui ka Euroopa Liidu ja Vene Föderatsiooni vastastikustes huvides”.

Deklaratsioon sai vajalikuks ja vältimatuks eriti pärast seda, kui Moskva oli lepingus välistanud viited 1920. aasta rahulepingule ja Lāti Vabariigi õiguslikule järjepidevusele. Ühelgi juhul ei vaidlusta Lāti-poolne deklaratsioon senist piiri, mille puutumatus on sätestatud piirilepingu tekstis. Deklaratsiooni avaldamisega kaasnenud valitsuse-poolses avalduses kinnitas peaminister

Aigars Kalvitis, et deklaratsiooniga ei kaasne ühtegi territoriaalset nõudmist ning Lāti tunnustab piiri sellisena, nagu on sätestatud piirilepingus, olles valmis lepet allkirjastama. Ometi toonitas Kalvitis tookord, et Lāti põhiseadus ei luba valitsusel allkirjastada piirilepingut ilma ”ühepoolse deklaratsioonita” ning et Venemaa soovimatus tunnustada okupatsiooni ”ei luba meil ignoreerida meie põhiseadust ega ajalugu, mida pole võimalik tühistada ega muuta ühegi valitsuse otsusega”. Deklaratsioon toetab Lāti õigust esitada piirileppe allkirjastamise järel kompensatsiooninõudmisi Abrene kaotamise eest.

2005. aasta kevadel oli selge, et Lāti ametnikel puudub ühine ja jätkusuutlik poliitika riigi idapiiri asjas. 2007. aasta veebruaris muutis Lāti valitsus, eesotsas seesama peaminister Aigars Kalvitis ja välisminister Artis Pabriks, oma positsiooni tunduvalt. Õigupoolest on Lāti valitsuse seisukoht muutunud viimase 10 aasta jooksul kolm korda. Lāti parlament võttis vastu seaduse, milles loobuti igasugustest territoriaalsetest nõudmistest Venemaa vastu ning piirileppe deklaratsioonist, mis läbi sillutati tee piirileppe allkirjastamiseks. Pärast lepingu allkirjastamist 2007. aasta märtsis teatas peaminister Kalvitis, et Lāti riigi õiguslik järjepid evus tagatakse

1991. aasta 21. augustil vastu võetud põhi-seadusliku aktiga Läti iseseisvuse välja-kuulutamisest, milles viidatakse Läti ise-seisvuse tunnustamisele Venemaa poolt 28. augustil 1991. See räägib selgelt vastu peaministri kahe aasta tagastele avaldus-tele. Erakond „Uus A e g” o n v a i d l u s t a n u d konstitutsioonikohtus kahe riigi peaministri allkirjastatud piirileppe, mis on vastuolus põhiseaduse artikliga 3, mille kohaselt saab Läti territooriumit puudutavate muudatuste üle otsustada ainult referendum. Konstitutsioonikohtule esitatud apellatsioonile kirjutas alla 20 parlamendi liiget – enamikus „Uue Aja” saadikud, mõned liikmed erakonnast Isamaale ja Vabadusele / LNNK, rohelistest erakonnast ning põllumeeste liidust.

On ääretult oluline, et seaduses, mis volitab valitsust allkirjastama piirilepingut, viidatakse 4. mai deklaratsioonile, mis omakorda viitab 1920. aasta rahulepingule ja mida käsitletakse kui Läti õigusliku järjepidevuse tagatist. Valitsuse tõlgendus põhiseadusest näeb ette, et 3. artikliga määratletakse vaid Läti ajalooliste piirkondade Kurzeme, Zemgale, Vidzeme ja Latgale jagamatus. See käsitlus annab valitsusele ja parlamendile ebaproportsionaalse suvaõiguse muuta riigi territooriumi.

Balti riikide omavaheline solidaarsus piiriküsimuse lahendamisel oleks tõhus vahend kõigile vastuvõetava tulemuse saavutamiseks. Läti ja Eesti valitsuse tihedam koostöö ühise seisukoha väljatöötamiseks piirileppe küsimuses

sunniks Venemaad suuremale lugupidamisele Balti riikide positsiooni vastu. Kahetsusväärset on Aigars Kalvitis Balti riikide vahelist solidaarsust ignoreerinud.

Näen asjas kaht arenguvõimalust. Konstitutsioonikohus võib otsustada, et piirileping on põhiseadusega kooskõlas, valitsusel oli õigus seda allkirjastada ning parlamendil ratifitseerida. Teise võimaluse kohaselt tunnistaks kohus piirileppe põhiseadusega vastuolus olevaks. Valitsus oleks sel juhul ületanud oma volitusi lepingut allkirjastada ning ratifitseerimisele esitada. Viimane lahendus asetaks Läti valitsuse suluseisu. Suure tõenäosusega soovitaks kohus korraldada põhiseaduse muutmiseks referendumit. Praegune piirilepe oleks õigustühine, Läti poliitiline usaldusväärus kahjustatud. ■

Eesti ja tema anglosaksi liitlased: sõjalise võrdluse katse

Aap Tooming

Tallinna Inglise Kolledži õpilane

Geograafia ja demograafia

USA, Inglismaa ja Eesti sõjalist võimsust võrreldes märkame kohe, et kuigi Eesti asub geograafiliselt ohtlikumas regioonis (ahvatlev ligipääs Läänemerele) ning piirneb ebademokraatliku naabriga, on meie sõjaline jõud palju nõrgem. Eesti majandus ei ole võimeline üleval pidama suurt sõjaväge, mis suudaks vastu panna invasioonile igal rindel. Eesti loodab peamiselt oma jalaväele, kellest osa on väga hästi treenitud.

Riskitegur on ka suhteliselt suur osa Eesti rahvastikust, kelle juured ei ole seotud Eestiga (35%). Paljusid neist pole suudetud edukalt integreerida Eesti ühiskonda, mis kajastub muu hulgas ka suhtumises meie kaitsejõududesse.

Ka anglosaksi riikidel on probleeme vähemustega, kuid Eestist erinevalt on neil suurem rahvaarv, mis silub etnilisi

erinevusi. Niisamuti pole neil sellist naabrit nagu Venemaa, kes saadab pidevalt välja sõnumit vene vähemusele (30%), nagu sõltuks Eesti iseseisvus ja usutavus riigina vaid tema armust.

Kaitsekulutused

Eesti ei kuluta just eriti palju oma sõjaväele, kuigi on lubanud aastaks 2010 anda 2 protsenti oma SKPst kaitsekulutuste tarvis (umbes 100 USA dollarit inimese kohta).

USA kulutab samal ajal oma SKPst sõjaväele umbes 4 protsenti (1300 dollarit inimese kohta). Suurbritannia sellekohased kulutused on natuke üle 2 protsenti (umbes 600 USA dollarit inimese kohta). Globaalselt on iga-aastased kaitsekulutused ja relvakaubandus olnud viimasel ajal tõusuteel, moodustades praegu umbes triljon dollarit aastas. Sellest 40% moodustavad USA kaitsekulutused oma 441,6 miljardi dollariga (mitte arvestades kulutusi, mis lähevad Iraagi sõjale, mis lisaksid veel 100 miljardit).

NATO ei aita Eestil tugevdada oma sõjalist võimsust mitte üksnes otsese paragrahvist 5 tuleneva garantiiga, vaid pakkudes meile ka majanduslikku abi, mis on sätestatud NATO Turvalisuse Investeeringiprogrammis.

Eriti pööratakse tähelepanu Ämari lennuväebaasi taastamisele (500 miljonit krooni) ja üldise sõjalise infrastruktuuri parandamisele. Võimalikud tulevikuin-

Scanpix

Dessandi maaletulek Erna retkel 2002.

vesteeringud hõlmavad ka mereväebaasi loomist, et vajadusel võimaldada NATO laevastiku varustamist kütusega.

Praegu ületab USA poolt Eestile antud abi 40 miljonit dollarit.

NATO liikmena maksab Eesti teiste riikide eeskujul liikmemaksu (19 miljonit krooni aastal 2006), kuid see summa on võrdlemisi väike, kui võrrelda seda USA ja Suurbritannia osalusmaksudega (vastavalt umbes 300 miljonit dollarit ja 120 miljonit naelsterlingit aastas). Kui rääkida militaarpersonalist, siis USA-l oli aastal 2004 püssi all 1,4 miljonit meest, Suurbritannial 200 000. Eesti kaitseväes oli samal ajal kõigest 3000 aktiivset sõdurit.

Varustus ja treenitus

Eesti tegeleb praegu oma sõjaväe aktiivse moderniseerimisega, ehitades uusi radari-installsioone, ostes uusi õhutõrjerelvi, miinitraalereid ja tankitõrjerelvi. Selleks kulutas Eesti möödunud aastal 450 miljonit krooni.

Keskendutakse eelkõige nende sõjaliste ootuste täitmisele, mis on NATO seadnud Eestile ette aastaks 2010.

Eestil on kõrgelt kvalifitseeritud jalavägi, mis on võitnud kõrgeid kohti rahvusvahelistel võistlustel nagu Erna Retk. (2005–2006 oli esikolmik Eesti sõdurite hõivatud. USA meeskond oli 2005. aastal 21. ja parandas oma tulemuse järgmisel aastal 18. kohale.)

Erna Retke peetakse üheks kõige pikemaks ja katsumusterohkemaks sõjaliseks õppusvõistluseks maailmas.

Eesti teeb oma liitlastega koostööd ka sellistel üritustel nagu Open Spirit 2006 (Läänemere miinipuhastus, mille ajal leiti ning tehti kahjutuks üle 100 miini) ja Amber Sea 2005 (miinitõrje, päästemissioonid ja õhutõrje).

Välismissioonid Iraagis, Afganistanis, Kosovos ja Bosnias annavad Eesti sõduritele samuti hindamatuid kogemusi tõelistes lahinguoludes.

Eestis kasutatav relvastus

5,56mm automaadid Galil
7,62mm snaipripüss Galil
7,62mm automaadid M14
9mm SMG Mini-Uzi ja M-45
9mm püstolid PM
5,56mm LMG Negev
7,62mm MG MG3 ja Ksp-58
12,7mm Heavy MG M2
AT granaadiheitjad M-69, AT-4, B-300
AT raketisüsteemid MAPATS, MILAN
23mm õhutõrjekahurid
81mm ja 120mm mürsud
90mm ja 106mm tagasilöögita kahurid
105mm H61-37 ja 155mm FH-70 A1
40mm ja 76mm mereväekahurid
APC-d BTR-80

Eesti erakonnad europarlamenti maastikul

Juhan Kivirähk

*Rahvusvahelise Kaitseuringute
Keskuse vanemteadur*

Politoloogid liigitavad erakondi nende ideoloogiliste suundumuste järgi parem- või vasakpoolseteks, liberaalseteks või konservatiivseteks. Peale poliitilise ideoloogia aga kujundavad erakondade paiknemist reaalses poliitikas muudki tegurid, näiteks valijate huvid ja ootused ning erakondade tegevus võimu teostamisel või opositsioonis tegutsemisel. Eesti-suguses väikeses ühiskonnas on erakordselt tähtis ka konkreetsete poliitikutute roll – see, milliste seisukohavõtude ja arvamusalaldustega nad avalikkuse ees esinevad. Kõik need tegurid kokku kujundavad erakonnale imago, mille põhjal saavad valijad oma eelistused teha.

Nii näiteks on Sotsiaaldemokraatlik Erakond omandanud traditsioonilise paremerakondade liitlase kuvandi just tänu poliitilisele praktikale ehk kuulumisele nendega ühte valitsusse. Ehkki ideoloogiliselt Reformierakonnale ning Isamaa ja Res Publica Liidule vastandlik, jagab SDE ometi paljusid väärtusi ja poliitilise kultuuri põhimõtteid, mis teeb tema koostöö lihtsamaks paremerakondadega kui programmiliselt põhimõtetelt lähemal asuvate Keskerakonna ja Rahvaliiduga.

Ometi on erakondade toetus paljude ideoloogiaväliste tegurite mõju tõttu väga muutlik. Paljuski tuleneb see lühikesest demokraatiakogemusest – meie erakonnad on alles teismeeas. Mida pikaajalisem on poliitiline traditsioon, seda selgemaks muutuvad ka seosed erakondade esindatava ideoloogia ja valijate poliitiliste ootuste vahel. Sellesuunalist arengut on põhjalikumalt analüüsinud Marju Lauristin „Eesti inimarengu aruandes”. Lauristin jõuab järeldusele, et „Eesti poliitiline maastik on järjest enam võtnud klassikalist, traditsioonilist poliitilist ideoloogiat lähtuvat kujud” (EIA

2006, lk 59). Eesti erakondade selgemale poliitilisele positsioneerumisele avaldab kahtlemata positiivset mõju ka koostöö sõsarpartidega Euroopa Parlamendis.

Kes on kes Euroopa Parlamendis?

Euroopa Liidu poliitikat kujundab eri riikidest pärit erakondade maailma-vaatelistel alusel toimuv koostöö. Selle põhjal moodustatakse europarlamentis fraktsioonid, milleks on vaja vähemalt 20 saadiku olemasolu viiendikust liikmesriikidest. Praegu on Euroopa Parlamendis kaheksa fraktsiooni ning hulk sõltumata liikmeid. Neis kaheksas fraktsioonis on esindatud rohkem kui 100 liikmesriikide parteid (vt tabel 1).

Suurimasse, Euroopa Rahvapartei ja Demokraatide fraktsiooni, kuulub Eestist Isamaaliidu nimekirjas europarlamenti valitud Tunne Kelam. EPP-EDsse kuuluvad ka sellised tõsised Põhjamaade kodanlikud parteid nagu Soome Kokoomus ja Rootsi Moderaadid. Kui 2004. aastal naeratanuks valimistel õnn ka Res Publicale, oleks nendegi esindaja hakanud kuuluma just samasse fraktsiooni. Seega on Isamaa ja Res Publica Liidu moodustamisega pandud Euroopa poliitiline loogika maksma ka meie õuel.

See aga ei tähenda, et kõik europarlamenti fraktsioonides koostööd tegevad erakonnad omavahel ühte sobiksid. On üsna tavaline, et ühte fraktsiooni kuuluvad ühe riigi mitme erakonna esindajad. Nii näiteks kuuluvad Reformierakonna ja Keskerakonna esindajad, vastavalt Toomas Savi ja Siiri Oviir, ühisesse, Euroopa Demokraatide ja Liberaalide Liidu fraktsiooni. Ehkki need kaks erakonda mahuvad kenasti ära ühte valitsusse, ei suudaks ilmselt keegi ette kujutada nende liitumist.

Eesti praeguse presidendi Toomas Hendrik Ilvese hiiglasliku hääletusaagi

tõttu 2004. aasta europarlamenti valimistel on Eestil kõige suurem esindus europarlamenti sotsiaaldemokraatide fraktsioonis (PES), millesse kuulub kolm SDE liiget: Andres Tarand, Marianne Mikko ja pärast Ilvese presidendiks valimist asendusliikmena Katrin Saks.

Mõistagi ei paiguta keegi erakondi väevõimuga ühte või teise europarlamenti fraktsiooni. Nii näiteks kuulub liberaalseid erakondi peale ALDE ka teistesse fraktsioonidesse. Näiteks Leedu liberaalid kuuluvad UENi (Liit „Rahvusriikide Euroopa Eest”). Samasse fraktsiooni oleks hakanud europarlamenti jõudnuna kuuluma ka Eesti Rahvaliit. Sotsialistlikke parteisid võib aga leida ka vasakpoolsete fraktsioonist. Rohelisi erakondi kuulub samuti kahte fraktsiooni – osa neist tegutseb koos Euroopa Vabaliiduga, teised jällegi koos vasakpoolsete erakondadega.

Erakondade paiknemine Eesti poliitilisel maastikul

Valijate eelistuste suurele volatiilsusele ning erakondade endi liitumistele ja lahutamistele vaatamata võib Eesti poliitikas lugeda nelja põhisektorit küllalt selgelt väljakujunenuks (joonis 1).

Poliitilise skaala paremal tiival paiknevad Reformierakond ning Isamaa ja Res Publica Liit; vasakul Sotsiaaldemokraatlik Erakond ja Keskerakond. Samuti võib erakondi eristada selle poolest, kuhu asetavad nad tasakaalupunkti üksikindiviidi ja ühiskonna huvide vahel. Briti poliitfilosoof Michael Oakshott eristab universitas´e ja civitas´e tüüpi ühiskondi. Universitas´t iseloomustab mingi üleühiskonnalise sihi olemasolu, millele allutatakse osaliselt kodanike eneseteostus. Civitas´es peetakse kõige suuremaks väärtuseks üksikindiviidi vabadust end teostada. Poliitikas kasutatakse nende erisuste väljendamiseks liberalismi ja konservatismi mõõdet, mis väljendab, kas esiplaanile asetatakse üksikindiviidi või

ühiskonna kui terviku huvid, millega seondub ka see, kas ollakse valmis ühiskonnakorralduse muutmiseks või eelistatakse truuks jääda traditsioonidele. Civitas´e ja universitas´e tüüpi ühiskonna eelistamise poolest jäävad ühele poolele Reformierakond ja SDE, teisele poolele aga IRL ja Keskerakond.

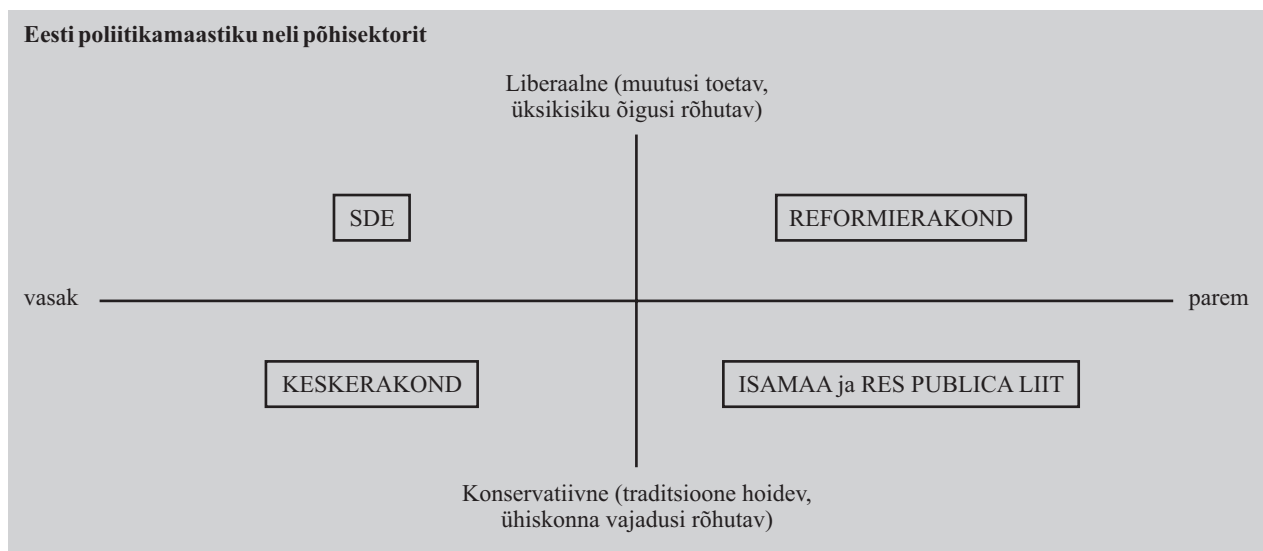
See ei tähenda, et nimetatud kahe teljega peakski meie poliitilise maastiku kirjeldamine piirduma. Reaalselt toimib meil rahvuslik mõõde – eksisteerivad eraldi vene erakonnad, kes pole küll valimistel viimasel ajal edu saavutanud. Samuti roheline erakond kui kindla teema partei. Ka Rahvaliidu ees seisab valik, kas liituda ühega neljast põhisektorist või jääda

väikese toetusega regionaalparteiks. On ju Rahvaliit kohalikel valimistel teinud koostööd SDEga, eelmises valitsuses ja presidendivalimistel aga tegutsenud käsikäes Keskerakonnaga.

Seevastu näiteks Eesti Kristlikul Rahvaparteil ma sellist eraldi nišši ei näe – konservatiivse paremerakonnana dubleerivad nad IRLi, eristudes sellest vaid nüanssides. Ilmselt oleks neil otstarbekas järgida Põllumeeste Kogu eeskujuga ja liituda. Võib ju arvata, et erakonnad, kelle osaks jääb praegu ja tulevikus valitsemisvastutuse kandmine ning osalemine europarlamenti töös, kuuluvad ikkagi ühte neljast ideoloogilisest põhisektorist. ■

Europarlamendi koosseis fraktsioonide kaupa		
Euroopa Rahvapartei (Kristlike Demokraatide) ja Euroopa Demokraatide fraktsioon	EPP-ED	277 (27 riiki)
Euroopa Parlamendi Sotsiaaldemokraatide fraktsioon	PES	218 (25 riiki)
Euroopa Demokraatide ja Liberaalide Liidu fraktsioon	ALDE	106 (22 riiki)
Fraktsioon „Liit Rahvusriikide Euroopa Eest“	UEN	44 (6 riiki)
Roheliste / Euroopa Vabaliidu fraktsioon	Greens/EFA	42 (13 riiki)
Euroopa Ühendatud Vasakpoolsete / Põhjamaade Roheliste Vasakpoolsete liitfraktsioon	GUE/NGL	41 (13 riiki)
Fraktsioon „Iseseisvus/Demokraatia“	IND/DEM	23 (9 riiki)
Fraktsioon “Identiteet/Traditsioon/Suveräänsus”	ITS	21 (7 riiki)
Fraktsioonilise kuuluvuseta parlamendiliikmed	NI	13
Kokku		785

Allikas: Euroopa Parlamendi Infobüroo Eestis – www.europarl.ee

Maailma Vaade

Peatoimetaja Mart Helme

Kolleegium Mart Helme, Tunne Kelam, Kadri Kopli, Aimar Altosaar, Berit Teeäär

Toimetuse Anneli Kivisiv, Kaja Villem, Kaja Sörg

Telefon 773 4203

e-aadress anneli.kivisiv@irl.ee

Postiaadress Kivisilla 4-9, 10145 Tallinn

Scapix

Kreml-meelsed Naši ja Molodaja Gvardija äärmuslased blokeerimas Eesti saatkonda Moskvas. Putinjungendiks ristitud noorte rahvusvahelise õiguse raame ületavad aksioonid tipnesid Eesti suursaadiku Marina Kaljuranna ja teiste diplomaatide füüsilise ründamisega. 27. aprill 2007

Scapix

Sotsialismi mitte üksnes Venezuelas, vaid kogu Ladina-Ameerikas reanimeerida püüev president Hugo Chavez üht oma järjekordset populistlikku ning USA-vastast kõnet pidamas. Taustal loosung: „Naftakompanii teel sotsialismi“. 1. mai 2007

Prantsusmaa presidendivalimistel juhtis teiste ees kogu aeg konservatiiv Nicolas Sarkozy, kes lõpuks teises voorus sotsialist Segolene Royali ka võitis, avades sel moel uksed Prantsusmaa uuele idapoliitikale ning suhete parandamisele USA-ga. 2. mai 2007

Scapix

Sisukord

Peatoimetaja veerg, Mart Helme	Lk 2
Euroopa julgeoleku uued reaalsused, Tunne Kelam	Lk 3
Vastab Jacek Saryusz-Wolski	Lk 4
EP väliskomisjoni esimehe avaldus, Janek Saryusz-Wolski	Lk 6
Kivi on hakanud veerema! Kaja Sörg	Lk 7
Ukraina pähkel, Tiit Matsulevitš	Lk 8
Mida tahab meist Venemaa? Juhan Sillaste	Lk 10
Tähelepanekuid Venemaa tegemistest, Andreas Kaju	Lk 12
Vene Föderatsiooni kohustused Euroopa Nõukogu liikmeks astumisel, Berit Teeäär	Lk 14
Kansallinen Kokoomus – Soome valimiste võitja, Aimar Altosaar	Lk 16
Ameerika presidendivalimised – kõik on võimalik, Martin Helme	Lk 17
Ameerika Ühendriikidel on ees erilised valimised, Jan Surotchak	Lk 21
Kas me mõistame Lähis-Ida tegelikkust? Jana Hybášková	Lk 22
Aasia: idatuul tugevneb, Raul Allikivi	Lk 24
Lätil on raske Abrenest loobuda, Valdis Dombrovskis	Lk 26
Eesti ja tema anglosaksi liitlased: sõjalise võrdluse katse, Aap Tooming	Lk 28
Eesti erakonnad europarlamenti maastikul, Juhan Kivirähk	Lk 30
Esikaanefoto: Scapix	